

Konservativ EU-skepsis i Storbritannia: fra nasjonalpatriotisme til økonomi?

Simon Aase

Masteroppgave ved Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

23.05.2014

Konservativ EU-skepsis i Storbritannia: fra nasjonalpatriotisme til økonomi?

Simon Aase

© Simon Aase

2014

Konservativ EU-skepsis i Storbritannia: fra nasjonalpatriotisme til økonomi?

Simon Aase

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reposentralen, Universitetet i Oslo.

Sammendrag

Temaet for oppgaven er idégrunnlaget for britiske konservative partiets syn på EU. Partiet har hatt en sentral rolle i britisk europapolitikk siden landet ble medlem av unionen i 1973 og har dermed også stått sentralt i Storbritannias ofte anstrengte forhold til EU. Det konservative partiet har historisk sett spesielt vært kritisk til EUs begrensning av nasjonal suverenitet. De siste årene har partiets misnøye med unionen tilsynelatende blitt styrket, med et foreløpig klimaks i statsminister David Camerons lovnad i januar 2013 om en folkeavstemning om Storbritannias EU-medlemskap. Parallelt med at EU-skepsis har fått økende synlighet i partiets politikk, har årene siden 2008 også vært preget av økonomiske nedgangstider i Europa. Målet med oppgaven er å undersøke i hvilken grad de økonomiske nedgangstidene har endret de konservatives forhold til EU fra en nasjonalpatriotisk motivert skepsis til en økonomisk motivert skepsis.

For å undersøke dette konstrueres det to idealtyper av konservativ EU-skepsis basert på det historiske forholdet mellom partiet og EU. Den ene idealtypen har sitt utgangspunkt i problematikk knyttet til nasjonal suverenitet og legitimitet, mens den andre har sitt utgangspunkt i markedsliberal økonomi.

Ved hjelp av idéanalyse og en opptelling av argumenter i valgprogrammer og taler fra partiledelsen, kommer det frem at den konservative EU-skepsisen fremdeles er preget av idéer knyttet til suverenitet og demokratisk legitimitet. Disse idéene får imidlertid følge av en økonomisk skepsis når konteksten tilsier det, noe som definitivt har vært tilfellet gjennom den økonomiske krisen i eurosonen de siste fem årene. Hovedfunnet i oppgaven er at den konservative EU-skepsisen knyttet til suverenitet og demokratisk legitimitet er relativt konstant, mens den økonomiske skepsisen er mer konjunkturbasert. Innenfor den aktuelle politiske situasjonen har ledelsen i det konservative partiet først og fremst bygget ut det som tidligere var en underordnet argumentasjon rundt økonomi til å få en mer likestilt rolle i den brede konservative EU-skepsisen.

Forord

Det er flere som fortjener takk for arbeidet med masteroppgave lot seg gjennomføre. Først og fremst vil jeg takke min veileder Øivind Bratberg. Han har bidratt med entusiasme, gode innspill og har tålmodig svart på alle mine henvendelser. Øivinds interesse og entusiasme for faget er smittende, og hans gode humør har bidratt til å gjøre arbeidet med masteroppgaven til en positiv opplevelse.

Videre vil jeg takke Jan Erik Mustad ved Universitetet i Agder for innspill i den innledende fasen. Jeg vil også takke min far Andreas Aase for gjennomlesning og kommentarer. Takk til Øystein og Mads for godt kameratskap i stressende tider, og til slutt vil jeg takke Caroline for tålmodighet og støtte.

Eventuelle feil og mangler i oppgaven er mine egne.

Blindern, 18 mai, 2013

Simon Aase

Antall ord: 26 153

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	1
1.1 PRESENTASJON AV TEMAET	1
1.2 PROBLEMSTILLING	2
1.3 FREMGANGSMÅTE	3
1.4 DISPOSISJON	4
2 TEORI	6
2.1 EU-SKEPSIS	6
2.2 STORBRIANNIA OG EUROPA.....	7
2.3 DET KONSERVATIVE PARTIET OG EU	11
2.4 MYK VERSUS HARD EU-SKEPSIS I DET KONSERVATIVE PARTIET	15
2.5 IDEALTYPENE	16
2.5.1 Den nasjonalpatriotiske idealtypen.....	18
2.5.2. Den økonomiske idealtypen.....	20
2.6 DEN ØKONOMISKE KRISEN	23
3 METODE	27
3.1 IDÉANALYSE	27
3.2 DATAUTVALG	29
3.3 OPERASJONALISERING AV IDEALTYPENE	30
3.4 VALIDITET OG RELIABILITET	32
4 ANALYSE	35
4.1 FØR FINANSKRISEN	38
4.1.1. Valgprogrammet for 2004.....	38
4.1.2 Taler fra partilederne 2003–2007.....	42
4.2 ANALYSE AV VALGPROGRAMMET FOR 2009	44
4.3 ANALYSE AV VALGPROGRAMMET FOR 2014	51
4.4 ANALYSE AV TALER	56
5.0 DRØFTING AV FUNNENE	66
5.1 KONTEKST	66
5.2 OPPSUMMERING AV FUNNENE	67
5.3 SAMSPILL MELLOM IDEALTYPENE	69
5.4 IMPLIKASJONER AV FUNNENE.....	70
5.5 IDÉERS FORKLARINGSKRAFT	73
6.0 KONKLUSJON	75
LITTERATURLISTE	78

Liste over tabeller:

Tabell 1: Operasjonaliserte idealtyper	31
Tabell 2: Antall argumenter i valgprogrammet 2004	41
Tabell 3: Antall argumenter i valgprogrammet 2009	50
Tabell 4: Antall argumenter i valgprogrammet for 2014	55

1 Innledning

1.1 Presentasjon av temaet

I en tale i januar 2013 uttalte statsminister David Cameron seg om forholdet mellom Storbritannia og EU. Han la i denne talen frem sin plan om å avholde en folkeavstemning om fortsatt medlemskap i unionen. Alternativet til status quo vil ikke være å melde Storbritannia ut av EU, men en ny, reforhandlet avtale mellom Storbritannia og Europa eller utmeldelse (Cameron 2013). Samfunnsøkonom Arne Jon Isachsen mener at man ikke bør undervurdere sannsynligheten for at det britiske folk velger å melde seg ut av EU i 2017. Han trekker frem uttalelser fra konservative politikere som Michael Gove og Philip Hammond, som sier de ville stemt for utmeldelse hadde folkeavstemningen vært i dag (Isachsen 2013). At sentrale konservative politikere viser klare negative holdninger til EU, understreker hvor anstrengt forholdet mellom EU og Storbritannia er. Temaet for denne oppgaven er forholdet mellom EU og det britiske konservative partiet.

Siden Storbritannia ble med i Den europeiske union i 1973, har det vært en heftig diskusjon rundt landets forhold til Europa, både i det konservative partiet og i Storbritannia generelt. Det var det også lenge før landet ble medlem. Storbritannia ble medlem av EU under de konservatives statsminister Edward Heath. EU har vært i stor endring siden 1973, og etter som den integrasjonen har økt i omfang, har skepsisen til EU i det konservative partiet økt. Europeisk integrasjon har vært en kilde til debatt og splittelse innad i det konservative partiet i rundt 50 år (Lynch og Whitaker 2013:317).

David Lynch og Richard Whitaker viser i en undersøkelse at det er en stor andel EU-skeptikere i det konservative partiet, og at andelen kritikere er økende (2013:319–320). Et eksempel på dette er at det i 2010 var en høyere andel konservative parlamentskandidater som mente at det var flere ulemper enn fordeler ved EU, enn i 1994 og 1998 (ibid.). EU-skepsisen i Storbritannia har forekommet på tvers av de

politiske partiene. Skepsisen var meget sterk i Labour frem mot midten av 1980-tallet, mens de konservative har hatt den mest skeptiske fløyen etter Maastricht-traktaten på 1990-tallet. Målet med denne oppgaven er å finne ut hva som er de bærende idéene bak den skeptiske holdningen til EU i det britiske konservative partiet i dag. Er den kritiske argumentasjonen i dag i hovedsak forankret i problematikk knyttet til den økonomiske krisen i Europa, eller er det mer nasjonalpatriotiske årsaker knyttet til suverenitet og demokratisk legitimitet som ligger bak? Jeg ønsker videre å undersøke om bakgrunnen for EU-skepsisen i det konservative partiet har endret karakter etter at den økonomiske krisen tok til i Europa. Dette kan det være interessant å studere fordi det kan være med på å avdekke årsakene til at det konservative partiet i økende grad er negative til den europeiske integreringen samt i hvilken grad det ideologiske fundamentet for partiets EU-skepsis er annerledes nå sammenlignet med før krisen startet.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen lyder som følger: *I hvilken grad har kritikken av EU i det britiske konservative partiet endret seg fra å være nasjonalpatriotisk motivert til å være økonomisk motivert etter den økonomiske krisen startet i 2008?*

Det jeg ønsker å oppnå med denne oppgaven, er å se om det har skjedd en forskyvning av argumentene mot EU i det konservative partiet. Jeg vil se om finanskrisen har påvirket argumentasjonen i partiet mer i retning av en økonomisk kritikk. Det er viktig å understreke at både nasjonalpatriotiske og økonomiske argumenter er blitt brukt i den konservative motstanden mot europeisk integrering. De viktigste aspektene av debatten om britenes forhold til EU har imidlertid historisk sett handlet om i hvilken grad den nasjonale suvereniteten til Storbritannia skal begrenses av maktoverføring til en overnasjonal institusjon (Gamble 2003:126).

Det er grunn til å forvente at økonomisk argumentasjon er blitt viktigere siden de økonomiske nedgangstidene i Europa begynte. For det første er det naturlig å tenke seg at en økonomisk krise fører med seg en større vektlegging av økonomisk effektivitet, og at dette i større grad enn tidligere vil spille inn på de konservatives forhold til EU. Videre kan det tenkes at konsekvensene av krisen i eurosonelandene også kan få innvirkning på de konservatives forhold til EU. Som vi skal se, har de britiske konservative en økonomiske politikk som har sitt utgangspunkt i markedsliberalisme. Når fremtidens EU skal formes i kjølvannet av en stor økonomisk krise, kan det tenkes at det er grunn for de konservative til å frykte at unionen kan bevege seg i en retning som ikke passer med deres grunnleggende økonomiske prinsipper. Frykten for at britene må innføre en mer kontinental økonomisk modell, vil kunne forsterkes av utviklingen i EU i de senere årene. Det er dette oppgaven skal forsøke å gi et svar på: I hvilken grad har den økonomiske krisen endret skepsisen til EU i det konservative partiet? Når det er sagt er det er på ingen måte gitt at nasjonalpatriotisk argumentasjon har forsvunnet. Man kan f.eks. tenke seg at logikken med «ever closer union» som har skutt fart siden debatten rundt Maastricht-traktaten, har fremmedgjort britene i den grad at man nå antas å være ved en korsvei. Dersom de andre medlemslandene vil fortsette integreringen, kan det tenkes at britene, med de konservative i regjering, prioriterer den nasjonale selvråderetten og forlater unionen. Et oppgjør med EU har ligget på vent i alle fall siden tidlig 1990-tall.

1.3 Fremgangsmåte

For å besvare spørsmålet i problemstillingen vil jeg konstruere to idealtyper av konservativ EU-skepsis: én som er basert på økonomi, og én som har sitt utgangspunkt i det jeg kaller nasjonalpatriotisme. Førstnevnte dreier seg om å bevare et visst økonomisk regime, mens sistnevnte dreier seg blant annet om nasjonal suverenitet og legitimitetsproblematikk. Idealtypene vil bli konstruert med bakgrunn i det konservative partiets historie. Jeg vil sette dem opp mot det empiriske materialet og analysere dem ved hjelp av idéanalyse.

Datamaterialet består av de konservatives valgprogrammer til EU-parlamentet for årene 2004, 2009 og 2014. For at man skal kunne si noe om hvorvidt den økonomiske krisen har påvirket det konservative partiets forhold til EU, blir det inkludert datamaterialet fra tiden før krisen begynte. Det første valgprogrammet som brukes, er fra valget i 2004 og er tatt med for å etablere hvordan de konservatives EU-skepsis var før krisen begynte i 2008. Oppgavens tidsbegrensning er fra 2003-2014.

I tillegg til valgprogrammene vil taler fra sentrale politikere bli analysert. I oppgaven er partiledelsen i fokus. EU-spørsmålet er noe som har vært og er splittende i det konservative partiet, men partiet har til en viss grad samlet seg rundt noe som kan kalles en myk EU-skeptisk posisjon (Lynch og Whitaker 2013:317–318). Debatten om den splittende effekten EU gjennom historien har hatt på partiet, er godt dokumentert i faglitteraturen. Mitt mål er ikke å avdekke forholdet mellom de ulike fløyene i partiet, men heller å forsøke å spore eventuelle endringer i partiledelsens EU-kritikk gjennom det siste tiåret.

1.4 Disposisjon

Hovedmålet i kapittel 2 er å legge det grunnlaget som trengs for å konstruere idealtypene. Dette gjør jeg ved å ta utgangspunkt i det historiske forholdet mellom Storbritannia og EU og deretter det konservative partiet og EU. Det er vesentlig å kjenne det historiske forholdet mellom EU og Storbritannia for å forstå idealtypene og for å forstå dagens situasjon i det konservative partiet. Sentrale begreper vil også bli redegjort for i dette kapittelet. I tillegg vil det komme en del der jeg kort gir et innblikk i den økonomiske krisen i eurosonen. I kapittel 3 vil de metodologiske aspektene av oppgaven bli diskutert. Dette innebærer betraktninger rundt bruk av idealtyper og idéanalyse. I tillegg vil idealtypene bli presentert i operasjonell form. Betraktninger rundt oppgavens validitet og reliabilitet vil også finne sted i kapittel 3. I kapittel 4 vil datamaterialet bli presentert. Idealtypenes forekomst og viktighet i taler og partiprogrammer vil bli kartlagt ved hjelp av idéanalyse. I kapittel 5 vil funnene fra

kapittel 4 bli oppsummert og vurdert opp mot problemstillingen, før oppgavens konklusjon blir presentert i kapittel 6.

2 Teori

I dette kapitlet vil jeg legge grunnlaget for å konstruere idealtypene. Kapitlet begynner med en begrepsdefinisjon av EU-skepsis, før det går over til å beskrive det historiske forholdet mellom EU og Storbritannia. For å redegjøre for det teoretiske grunnlaget på en ryddig måte har jeg valgt å begynne med en bred historisk oversikt over forholdet mellom Storbritannia og EU. Deretter vil jeg konsentrere meg om det konservative partiet. Så kommer et kort delkapittel om myk og hard EU-skepsis, før de viktigste trekkene ved idealtypene presenteres. Til slutt følger en kort redegjørelse om den økonomiske krisen.

2.1 EU-skepsis

Vi begynner med å definere *EU-skepsis*. I faglitteraturen er det et engelsk begrep, «euroscepticism», som brukes for å beskrive det jeg på norsk har oversatt til «EU-skepsis». Jeg har valgt å benytte den norske oversettelsen i oppgaven, men den er basert på den definisjonen av «euroscepticism» som følger under. En person som er «eurosceptic» (heretter EU-skeptisk), er ifølge *The New Oxford Dictionary of English* en person som er mot EUs økende makt (George 2000:15). Denne definisjonen er relativt vag og kan derfor innebære flere ulike former for motstand mot EU. Definisjonen inkluderer både personer som er skeptiske til retningen den europeiske integrasjonen tar, og personer som tviler på at det er fruktbart å gjøre integreringssamarbeidet mer omfattende enn det er i dag. I tillegg inkluderer den både personer som vil minske integreringssamarbeidet, og dem som vil ha sitt land ut av hele prosjektet (ibid.).

For bedre å kunne skille mellom ulike typer EU-skepsis har Paul Taggart og Aleks Szczerbiak delt begrepet inn i hard og myk EU-skepsis. De bruker begrepet om politiske partier. Den harde EU-skepsisen finnes hos partier som prinsipielt er mot at deres land er medlem, og som mener at landet burde trekke seg fra hele det europeiske

integreringsprosjektet, eller at det må en fundamental endring til i EU før de kan støtte fortsatt medlemskap. Et parti kan identifiseres som hardt EU-skeptisk enten ved at det er et rent anti-EU-parti, eller ved at dets kritikk av EU er prinsipiell (Szczzerbiak og Taggart 2008:7–8).

Den myke EU-skepsisen kjennetegnes ved at motstanden mot europeisk integrering ikke er prinsipiell, men bunner i at ett eller flere politikkområder eller EUs kurs er i konflikt med nasjonale interesser (ibid.). Skillet mellom de to typene EU-skepsis er i noen tilfeller glidende. Det er med andre ord ikke alltid enkelt å plassere et parti innenfor den ene eller den andre kategorien. Vi skal se nærmere på dette i del 2.4.

2.2 Storbritannia og Europa

Når man skal forklare EU-skepsis i Storbritannia og dens eventuelle endring, er det naturlig å begynne med å ta for seg noen trekk ved landets moderne historie. Disse historiske trekkene er spesielt viktige for å forstå den delen av EU-skepsisen som kan knyttes til nasjonalpatriotisme og frykt for overnasjonal styring.

Til tross for at Storbritannia geografisk ligger svært nær EUs hovedkvarter Brussel, har landet ifølge tidligere statsminister Winston Churchill siden andre verdenskrig vært «med det europeiske kontinentet, men ikke av det» (Bratberg 2013:124). Dette sitatet viser på en god måte forholdet mellom Storbritannia og resten av det europeiske kontinentet. Storbritannia er ofte blitt portrettert som den motvillige partneren i det europeiske samarbeidet (Baker og Seawright 1998:3). Beskrivelsen av Storbritannia som en motvillig partner må for det første sees i sammenheng med landets endrede maktposisjon i verden siden slutten på andre verdenskrig.

Etter andre verdenskrig så britiske myndigheter på Storbritannia som forskjellig fra landene på kontinentet. Det var en følelse av «differentness» fra landene på kontinentet (Spiering 2004:137). Denne følelsen eksisterte ikke bare i perioden etter

andre verdenskrig, men finnes også i nyere tid. Richard Weight viste i sin studie at det var sammenheng mellom britenes følelse av å være annerledes og EU-skepsis (2002).

Følelsen av å være annerledes henger til dels sammen med den tidligere stormaktsstatusen. Britene gikk på kort tid fra å være en verdensmakt med globale interesser og ansvar til å være en middels stor europeisk makt (Gamble 1998:14). Skepsisen til «det nye Europa» kan ifølge Spiering sees på som et produkt av en traumatisert nasjonalfølelse (2004:142). Et lite øyland som hadde vært verdens mektigste land, og som hadde motstått Nazi-Tyskland og alle andre invasjonsforsøk siden 1066, var nå kun en av flere middels sterke europeiske makter. Denne overgangen kan ha påvirket synet på det nye europeiske integreringsprosjektet.

Beskrivelse av Storbritannia som en motvillig partner i det europeiske samarbeidet må for det andre sees i sammenheng med øystatens politiske kultur. Den politiske kulturen i Storbritannia har ikke tradisjon for maktdeling, slik som mange av landene på kontinentet har. Britene har det Arend Lijphart i boken *Patterns of Democracy* (1999) omtaler som et majoritetssystem, hvor mest mulig makt er samlet sentralt. Tanken om å skulle akseptere en overnasjonal makt som kan fatte vedtak over hodet på det nasjonale parlamentet, kan oppfattes som unaturlig i et land med slike majoritetsstrukturer (Spiering 2004:138).

I de første tiårene etter andre verdenskrig konsentrerte Storbritannia seg i hovedsak seg om forholdet til The Commonwealth og det spesielle forholdet til USA (Spiering 2004:137). Selv om de anerkjente Europa og arbeidet med å skape nye europeiske institusjoner, ble forholdet til USA og Commonwealth-landene prioritert (Gamble 1998:14). Det kan hevdes at Storbritannia ikke trengte det europeiske samarbeidet på samme måte som landene på det europeiske kontinentet fordi Storbritannia hadde flere strenger å spille på. Da ECC ble opprettet og Romatraktaten ble signert i 1957, ble britene stående utenfor (Gamble 1998:15). Britiske myndigheter så det som problematisk og unødvendig å danne europeiske institusjoner som kunne ha trekk av overnasjonalitet, og valgte derfor å ikke bli med i ECC, som var EUs forløper. De

britiske myndighetene valgte heller å starte en alternativ frihandelsavtale, EFTA, som hadde en mer mellomstatlig modell (Allen 2005:121). Det vil si at makten fremdeles ligger hos de individuelle medlemslandene og ikke i en samlet overnasjonal maktstruktur.

I 1961 bestemte Storbritannia seg, nå under statsminister Harold Macmillan, å søke om medlemskap. At det på det tidspunktet var aktuelt å søke medlemskap, kom for det første av at det i kjølvannet av Suez-krisen var blitt klart at USA og The Commonwealth ikke lenger fremsto som et realistisk alternativ til EEC i det lange løp (Allen 2005:121–122). I tillegg hadde EEC bedre økonomiske resultater enn EFTA, selv om begge resultater var gode (ibid.). Søknaden om medlemskap ble ikke innvilget, da Frankrike nedla veto. Den franske presidenten Charles de Gaulle mente britene fremdeles ikke hadde et tilstrekkelig europeisk politisk syn, og at de fremdeles prioriterte forholdet til USA når det gjaldt både økonomi og forsvarspolitik. Britene søkte igjen i 1967, men også denne gang nedla de Gaulle veto. Storbritannia ble ikke medlem før etter at de Gaulle døde (Gamble 1998:16). I 1973 ble Storbritannia medlem av EEC (EU heretter) under Edward Heath. Heath ble erstattet av Labours Harold Wilson like etter at forhandlingene var ferdige, og den nye statsministeren ønsket å reforhandle avtalen for å styrke de britiske interessene. Resultatet av reforhandlingen var magert, men nok til at ledelsen i Labour kunne selge britisk medlemskap til befolkningen (Bratberg 2013:132). En folkeavstemning om medlemskap i EU fulgte i 1975, og resultatet ble fortsatt medlemskap (Gamble 1998:17).

Etter at medlemskapet var et faktum, var EU fremdeles et omstridt tema i Storbritannia (Gamble 1998:19). I det britiske ordskiftet har skepsisen mot EU, mot Brussel og mot Europa fortsatt. Ettersom Storbritannia ble med i samarbeidet snaue 20 år etter startskuddet gikk, har britene sett på den tidlige suksessen til EU og spesielt Tyskland som noe negativt. Skepsisen til Tyskland var også en faktor som de sensasjonslystne britiske mediene likte å bruke. Nicholas Ridley, industriminister under Thatcher, skal ha uttalt at Tyskland med økonomisk integrering prøvde å oppnå

det de ikke klarte med krig. Han uttalte videre at han ikke av prinsipp var mot å oppgi suverenitet, men at han ikke ville oppgi den til en organisasjon han mente var styrt av tyskere (Spiering 2004:141–143). Fordommer mot både Tyskland og Frankrike er ofte blitt brukt som en forklaring på britisk EU-skepsis (George 2010:18–19). Eksempelet fra Nicholas Ridley bør nok karakteriseres som et sleivspark fra en politisk ytterkant, men det viser at fordommer mot de andre medlemslandene har forekommet, og at de kan ha påvirket synet på den europeiske integreringen.

Vi skal nå se nærmere på hvordan forholdet mellom Storbritannia og EU utviklet seg etter at medlemskapet ble et faktum. Et tidlig konfliktskapende tema var den felles landbrukspolitikken som var blitt innført i 1962, altså før Storbritannia ble medlem (Gamble 1998:20). Den felles landbrukspolitikken (CAP) passet dårlig i et Storbritannia som i Margaret Thatchers regjeringstid fra 1979–1990 var preget av en markedsliberal tankegang. Britene var kritiske til CAP av mange grunner. Den gagnet franske interesser mer enn britiske, budsjettene var i stadig økning, det byråkratiske ble styrt av overnasjonale instanser og bruken av subsidier stemte ikke overens med briternes markedsliberale prinsipper (Bratberg 2013:132-133). Thatcher fikk forhandlet frem et kompromiss hvor Storbritannia fikk en rabattavtale, som fremdeles eksisterer i revidert form i dag. Rabattavtalen sikrer at Storbritannia får tilbake en andel av differansen mellom det de betaler inn til EU, og midler de får tilbake fra EU (ibid.). Storbritannia fikk imidlertid et rykte for å være et medlemsland som fremmet sine nasjonale interesser uten å ta hensyn til de felles europeiske institusjonene. Britene ble under Thatcher sett på som et hinder for videre europeisk integrering, men ikke uten unntak (Gamble 1998:21).

Arbeidet med å utvikle enhetsakten, som blant annet inkluderte det indre marked, hadde stor støtte hos britene (Gamble 1998:21). Utviklingen av enhetsakten med et fritt indre marked var i tråd med de markedsliberale prinsippene som sto sterkt i Storbritannia i Thatcher-perioden. Denne utviklingen gjorde det naturlig å diskutere utviklingen av overnasjonale administrative og juridiske institusjoner. Hensikten med disse institusjonene var at de skulle sørge for at reglene for det indre marked ble

overholdt, og at eventuelle hindringer for et fritt marked i medlemslandene ble opphevet (Gamble 1998:22). Denne utviklingen var britene mer skeptiske til. De støttet målet om et fritt indre marked i Europa, men var ikke klar til å overgi makt til de overnasjonale institusjonene som skulle føre tilsyn med det samme markedet. I det som ble Maastricht-traktaten, var det imidlertid ikke bare overnasjonalt oppsyn med det indre marked som var problematisk for britene. I traktaten var det planer om en felles valuta, en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk samt en felles sosialpolitikk. Britene signerte Maastricht-traktaten selv om de konservative måtte gjennom en hard kamp innad i eget parti til for å få den igjennom. De forhandlet frem en avtale som gjorde at de ikke ble med på veien mot en felles valuta og beholdt det britiske pundet (Bratberg 2013:134).

I 1997 tok Tony Blair og New Labour over makten i Storbritannia. Av de forandringene som har skjedd i unionen siden 1997, er utvidelsen mot Øst-Europa blant de viktigste. Det at flere land ble med i samarbeidet, altså at det ble et større indre marked, var noe Storbritannia var varme forkjempere for (Bratberg 2013:135). Vi ser her en mentalitet som går igjen. Britene har vært og er for en utvikling som fremmer fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. På den andre siden har britiske regjeringer vært mer skeptiske til en utvikling som tar makten fra de nasjonale institusjonene og overfører den til EUs overnasjonale institusjoner.

2.3 Det konservative partiet og EU

I del 2.2 så vi hvordan Storbritannia som land har utviklet sitt forhold til EU. I denne delen skal vi gå mer i dybden på det konservative partiets forhold til EU.

Som nevnt tidligere ble britene medlem av EU under en konservativ statsminister. Edward Heath ledet britene inn i EU, noe også Harold Macmillan hadde forsøkt å få til før ham. Macmillan mente at Europa var en så sterk økonomiske blokk at det ville være for kostbart å ikke være med. Heath hadde hele sin karriere vært tilhenger av EU

og så på unionen som et fredsprosjekt i tillegg til de økonomiske fordelene med en økonomisk union (Geddes 2005:121). EU-spørsmålet har alltid splittet det konservative partiet, så også på den tiden Storbritannia ble medlem (Ludlam 1998:33–34). Vi har tidligere sett at britene har hatt en generell motvilje mot å gi fra seg suverenitet til en overnasjonal makt. Heath hadde et pragmatisk forhold til overnasjonaliteten selv om han argumenterte for viktigheten av nasjonal suverenitet (Geddes 2005:122). Beslutningen om EU-medlemskap kan også ses som et stort moderniseringssteg for både partiet og nasjonen. Man tok en beslutning om å vende seg bort fra den tradisjonelle stormaktspolitikk fra imperiets tid, og tok en historisk beslutning om å vende seg mot Europa.

Andre i det konservative partiet, som Enoch Powell, var mer absolutte i sitt forsvar av nasjonal suverenitet. Uenigheten mellom Powell og Heath førte til at førstnevnte forlot partiet (Gamble 1998:18). De to fløyene i partiet kan ifølge Geddes karakteriseres som tradisjonister og transformalister (2005:122). De tradisjonelle holdt fast ved det spesielle forholdet til USA og The Commonwealth, mens transformalistene så at man trengte et alternativ til disse, og at det alternativet var Europa. Det vil ikke si at de såkalte transformalistene var spesielt positive til idéen om et enhetlig Europa, eller det EU vi har i dag, men de innså at de ikke hadde så mange alternativer. Utover på 70- og 80-tallet ble de såkalte tradisjonistene i det konservative partiet færre og færre (Gamble 1998:18).

Da Thatcher ble partileder i 1975, var de konservative kjent som partiet for Europa. Den positive holdningen til EU på denne tiden må sees i lys av at de konservative hadde en pragmatisk businessholdning til integrasjonen, og at de var i opposisjon (Geddes 2005:122). Partiet kom til makten igjen i 1979, og som vi så i del 2.2, protesterte Thatcher mot de stadig større budsjettene i CAP og fikk forhandlet frem en rabatt for Storbritannia. Vi så også at Thatcher og hennes regjering støttet arbeidet med enhetsakten og det indre marked. Mot slutten av Thatchers regjeringstid var forholdet til EU imidlertid langt dårligere. Da Thatcher var i Brussel i 1988, uttalte hun seg svært kritisk til den utviklingen EU hadde hatt siden enhetsakten ble signert.

Store deler av uttalelsene var ikke noe nytt fra britisk side, men hun tok EU-skepsisen i partiet til et nytt nivå. Hun uttalte følgende: «We have not succesfully rolled back the frontiers of the state in Britain, only to see them reimposed at a European level, with a European super-state exercising a new dominance from Brussels» (Hayton 2012:64). Thatcher gjorde det med denne talen helt klart at det ikke var aktuelt å overføre makt til overnasjonale institusjoner (Gamble 1998:22).

Thatcher kombinerte en sterk nasjonalpatriotisk posisjon med argumentet om mer økonomisk integrasjon. Hun ønsket å styrke det indre marked og på sikt utvide Unionen til et indre marked hvor nasjonale demokratier og pan-europeisk frihandel gikk hånd i hånd. Hun var med andre ord for det indre marked, men ville beholde mest mulig makt på nasjonalt nivå, ikke ulikt frasen som ble brukt om Thatchers politikk på nasjonalt nivå, nemlig målet om ”the free economy and the strong state” (jf. Gamble 1988).

Etter 1988 hadde debatten rundt EU flere trekk av EU-skepsis enn tidligere. Talen i Brussel markerte et skifte i retorikken overfor EU og utløste en stor og splittende debatt i det konservative partiet om staten, nasjonen og suvereniteten. Splittelsen i partiet rundt Storbritannias suverenitet ble kjennetegnet av skillet mellom dem som var for absolutt suverenitet, kalt *absolutists*, og dem som var villige til å ofre suverenitet for økt europeisk integrering, kalt *poolers* (Ludlam 1998:41–42). Det fantes også partimedlemmer som var EU-skeptikere av årsaker som frykt for økt regulering fra EU, frykt for at EU skulle undertrykke den nasjonale identitet, og til og med motstand mot det frie marked (Geddes 2005:126). Av dette kan vi trekke den konklusjon at selv om de konservative kanskje aldri hadde vært et rent pro-EU-parti, var de på begynnelsen av 1990-tallet splittet på en måte de ikke hadde vært tidligere, en splittelse med en voksende gruppe av EU-skeptikere som viktigste drivkraft.

Under statsminister John Major skulle det stemmes over Maastricht-traktaten, og partiet var splittet som aldri før. Steve Ludlam viser at det på begynnelsen av 1990-tallet var den høyeste antallet opprørere under stemmegivningen i partiet siden den

første søknaden i 1961, og at årsaken til dette var Maastricht-traktaten og dens overnasjonale preg (1998:34–35). Major fikk flertall for Maastricht gjennom Underhuset, men med svært liten margin og med støtte fra Liberal Democrats. Perioden fra Thatchers avgang i 1990 og frem til New Labour vant valget i 1997, var for de konservative preget av uenighet om Europa. Bølgen av opprør som preget store deler av Majors tid som statsminister, kan tilskrives uenigheten om Maastricht og bitterhet knyttet til Thatchers avgang (Ludlam 1998:55).

Under Majors tid som partileder var det fremdeles noen fremtredende EU-forkjempere i partiet. Michael Heseltine og Kenneth Clarke så Den økonomiske og monetære union som essensiell for den britiske økonomien. De klarte å hindre at partiet ble enda mer EU-skeptiske. I 1997 var partiet allikevel på generell basis blitt et EU-skeptisk parti (Hayton 2012:65). Kenneth Clarke ble oversett som kandidat til å bli ny partileder samme år, noe som utvilsomt hang sammen med hans positive syn på EU. I stedet ble William Hague ny partileder. Hague var EU-skeptiker, men ikke så fundamentalistisk i sin skepsis at det kunne splitte partiet fullstendig. Kranglingen om EU innad i partiet hadde skadet partiets velgeroppslutning, og det ble Hagues oppgave å samle partiet igjen. Han rettet søkelyset mot valutaspørsmålet og fikk store deler av partiet med seg på å beholde pundet som valuta (Hayton 2012:66–68).

Under ledelsen til Iain Duncan Smith, som tok over etter Hague i 2001, og hans etterfølger, Michael Howard, ble partiet ytterligere EU-skeptisk, men dette skjedde mer i det stille, mens partiet var i opposisjon. Partiledelsen var blitt klar over at vektleggingen av europeiske spørsmål slo dårlig an hos velgerne, og valgte derfor å rette søkelyset mot andre politikkområder. Både Smith og Howard var klare EU-skeptikere, og partiets status som et EU-skeptisk parti var mer grunnfestet enn noen gang. Det ble bare ikke snakket om i samme grad som tidligere (Hayton 2012:68–71). Vi har i denne delen sett at partiet har gått fra å være partiet for Europa til å bli et EU-skeptisk parti. I tiden etter andre verdenskrig var Labour mer skeptiske til det europeiske samarbeidet enn de konservative, men disse rollene er gradvis blitt

reversert (Spiering 2004:137–138). I perioden med opposisjon har de konservative samlet seg rundt en myk EU-skeptisk posisjon (Lynch og Whitaker 2013:317).

En av hovedårsakene til skepsisen har, som vi har sett, vært problemer med overnasjonaliteten i EU. Det har også vært økonomiske faktorer ved EU-skepsisen i det konservative partiet. Et eksempel på dette er at Storbritannia da de ble med i EU, måtte bidra mer til budsjettet enn andre land fordi de hadde mer handel med land utenfor EU enn de andre landene (George 2000:21). Eksempler på den høye pengebruken i CAP og overbyråkratisering er andre kilder til kritikk av integreringen, som vi kommer nærmere inn på senere i oppgaven.

2.4 Myk versus hard EU-skepsis i det konservative partiet

Vi så i del 2.1 at Taggart og Szczerbiak skilte mellom harde og myke EU-skeptikere. En alternativ måte å dele inn skeptikerne på er i dem som avviser hele prosjektet, og dem som vil revidere eller endre det nåværende samarbeidet. Konservative politikere kan plasseres langs en akse etter hvor EU-skeptiske de er. Lengst ute på den harde siden finner man dem som avviser hele prosjektet, og lengst ute på den myke siden dem som har en holdning man kan karakterisere som «hit, men ikke lenger». I midten finnes revisjonistene, som kan variere fra dem som vil ha en ordning ikke ulik det Norge og Sveits har, til litt mykere revisjonister som vil trekke noe av makten tilbake til det nasjonale plan (Lynch og Whitaker 2013:319).

Vi så i forrige del at det konservative partiet i perioden med opposisjon fra 1997 til 2010 ble relativt samlet rundt en myk EU-skeptisk posisjon – temaet ble i det minste ikke like splittende som det hadde vært på 1990-tallet. Etter at de konservative kom til makten igjen i 2010, har temaet blusset opp igjen. Uenigheten om europeisk integrering er større når partiet sitter i regjering enn når det er i opposisjon (Lynch og

Whitaker 2013:317). I dag ser vi i partiet ulike grader av EU-skepsis, og en konflikt mellom lederskapet og menige parlamentsmedlemmer. Andelen harde EU-skeptikere i partiet har også økt. Til tross for dette kan både partileder David Cameron og partiet som helhet karakteriseres som et mykt EU-skeptisk parti, i den forstand at de vil revidere det nåværende forholdet til EU. Kranglingen i partiet dreier seg i høy grad om revisjonens tempo, timing og omfang (Lynch og Whitaker:2013:317, 324, 335).

Undersøkelsen til Lynch og Whitaker om EU-skepsis i det konservative partiet viser at partiet er blitt mer EU-skeptiske siden 1994, og at omkring 90 prosent av de konservative parlamentsmedlemmene på midten av 2000-tallet var EU-skeptikere (2013:320–321). Splittelsen i det konservative partiet rundt EU er godt dokumentert og viktig å ha med seg for å forstå partiets forhold til den europeiske integreringen. Denne oppgaven vil imidlertid som nevnt i innledningen konsentrere seg om ledelsen i partiet. Vi har sett at partiet som helhet og partileder David Cameron kan beskrives som myke EU-skeptikere.

2.5 Idealtypene

Oppgavens mål er å finne ut i hvilken grad det har vært en endring fra en såkalt nasjonalpatriotisk fundert EU-skepsis til en økonomisk fundert EU-skepsis. For å ha et system å strukturere empirien etter vil jeg i denne delen konstruere to idealtyper av EU-skepsis i det konservative partiet, en nasjonalpatriotisk og en økonomisk. Det er viktig å understreke at begrepene *nasjonalpatriotisk* og *økonomisk* idealtipe av EU-skepsis ikke er hentet direkte fra faglitteraturen. Idealtypene er basert på andres litteratur, men tolkningen av litteraturen og sammensetningen av idealtypene er min egen.

En idealtipe er en tankekonstruksjon, og mens det ikke er en konstruksjon som gjenspeiler virkeligheten, er den et analytisk verktøy som rendyrker visse trekk, og er en hjelp når man skal formulere hypoteser. Når man foretar en idéanalyse, slik jeg

gjør her, brukes ikke idealtypene til å utlede hypoteser, men heller som et system for å tolke tekst. Videre krever et slikt system en teoretisk referanseramme som idealtypene er fundert i (Bergström og Boréus 2005:159). Det vil si at idealtypene må være fundert i forkunnskap og ikke vokse ut av empirien. Dette blir tatt hensyn til ved at idealtypene blir konstruert i et teoretisk rammeverk som er fra før den perioden som skal analyseres. Det vil igjen si at idealtypene blir laget på grunnlag av EU-skepsis i det konservative partiet fra før den økonomiske krisen.

Når det gjelder utvalget av idealtypene, er den nasjonalpatriotiske naturlig å ha med fordi den, som vi har sett over, omhandler det historisk mest sentrale ved EU-skepsisen i det konservative partiet. Det vil si en skepsis som kan knyttes til frykt for å miste nasjonal suverenitet, er en godt dokumentert årsak til EU-skepsis i det konservative partiet. Når det gjelder den økonomiske idealtypen, er den noe mer komplisert. Det finnes flere eksempler på kritikk av EU som har vært basert på økonomi. Allikevel er det viktig å understreke at denne typen EU-skepsis har vært mindre fremtredende enn den nasjonalpatriotiske. I tillegg er det verdt å nevne at det konservative partiet ikke er alene om å argumentere langs disse to idealtypene.

De to idealtypene av EU-skepsis er ikke helt likestilte i å forklare konservativ EU-skepsis, og er heller ikke nødvendigvis motsetninger, slik idealtyper ofte er. Det vi ønsker å se på i analysen, er om den økonomiske skepsisen har blitt sterkere, og hvordan forholdet mellom de to idealtypene har utfoldet seg etter at de økonomiske nedgangstidene begynte for alvor. Det bør legges til at det også kan tenkes former for EU-skepsis som faller utenfor de to idealtypene. Demokratisk og sosial EU-skepsis er eksempler på alternative former, som ikke vil bli undersøkt i denne oppgaven.

Demokratisk EU-skepsis blir, som vi skal se, i høy grad fanget opp av den nasjonalpatriotiske idealtypen. Sosial EU-skepsis har ikke vært videre fremtredende i det historiske forholdet mellom partiet og EU, og blir derfor utelatt. Det er forekomsten av og forholdet mellom nasjonalpatriotisk og økonomisk EU-skepsis som står i fokus. Jeg vil operasjonalisere idealtypene ved først å vise til historiske eksempler på økonomisk og nasjonalpatriotisk EU-skepsis, for så å trekke ut noen

renskårne eksempler fra begge typene. Disse vil i neste omgang anvendes i tolkningen av empirien. Disse renskårne operasjonaliserte idealtypene blir presentert i kapittel 3.

2.5.1 Den nasjonalpatriotiske idealtypen

Den nasjonalpatriotiske EU-skepsisen har, som vi så i kapittel 2.2, lange historiske røtter. I denne delen vil de viktigste kjennetegnene ved nasjonalpatriotisk EU-skepsis bli identifisert og satt sammen til en idealtipe. Det første sentrale kjennetegnet på denne idealtypen er frykt for integrering som ikke er mellomstatlig. Det vil si at britiske myndigheter har hatt en frykt for at det europeiske integreringsprosjektet skal ta en mer føderal form (Geddes 2004:5-6). Dette kan sees som et uttrykk for at britene har hatt motvilje mot en utvikling som flytter beslutningsmyndighet fra det nasjonale til det overnasjonale plan. EU-skeptikere i Storbritannia har ofte rettet søkelyset mot de negative implikasjonene EU-prosjektet har for deres forståelse av nasjonal suverenitet, og Storbritannias plass i verden (ibid.:183).

EU-kritikere i det konservative partiet har i noen tilfeller gitt uttrykk for britisk nasjonalisme. Dette kan spesielt knyttes til den konservative politikeren Enoch Powell (ibid.:184). EU-skeptikerne på 1970-tallet befant seg på den politiske høyrefløyen i partiet og var samlet rundt tanker som britisk nasjonalisme og frihandel. Enoch Powell var den mest fremtredende blant disse (Gamble 1998:18). Han så på nasjonalstaten som en nødvendig og naturlig politisk enhet og hevdet at ikke noe demokratisk ordskifte eller folkelig lojalitet eksisterte utenfor det nasjonale (Schofield 2012:95). Powells syn på den britiske nasjonen og dens plass i Europa er på bakgrunn av det vi har sett over, et naturlig utgangspunkt for en nasjonalpatriotisk idealtipe av EU-skepsis.

Innenfor den britiske nasjonalstaten har parlamentet hatt en spesiell rolle. I motsetning til mange andre europeiske land har Storbritannia hatt en kontinuitet i den parlamentariske suvereniteten. Referanser til tradisjonen om ubrutt parlamentarisk suverenitet er blitt brukt som argument mot EU på både høyre- og venstresiden i

britisk politikk (George 2000:20). Dette kan sees som et eksempel på hvordan tanker om nasjonalstaten kommer til uttrykk som EU-kritikk. Integreringen sees som en trussel mot nasjonalstaten siden tanken om et suverent parlament lenge har vært en sentral del av denne. Videre kan EU oppfattes som en trussel mot nasjonalstaten ved at organisasjonen kan hevdes å være udemokratisk (ibid.). Hvis man oppfatter det nasjonale parlamentet som den institusjonen hvor den legitime demokratiske makten hører hjemme, så følger det at en overnasjonal institusjon som EU ikke har tilstrekkelig demokratisk legitimitet.

Vi finner også nasjonalpatriotiske kjennetegn ved politikken under Margaret Thatchers periode som statsminister. På 1980-tallet ble enhetsakten utarbeidet. Den innebar blant annet innføringen av det indre marked. Som vi har sett tidligere i oppgaven, sto tanken om markedsliberalisme sterkt i det konservative partiet, og dannelsen av det indre marked var den delen av den europeiske integrasjonen som hadde mest støtte blant de konservative. Det skulle imidlertid bli tydelig hvor begrenset denne støtten var. De konservative var frihandelsliberalister, og det indre marked ga muligheter for økt handel med nye markeder. Enhetsakten varslet imidlertid om en politisk og økonomisk integrering som skulle komme til å gå dypere enn det de konservative var komfortable med. Den spredte seg til andre politikkområder, noe som var upopulært i partiet (Geddes 2004:193). Den perioden som fulgte, skulle bli preget av stor uro i forholdet mellom Storbritannia og EU. Tiden fra Thatchers Brussel-tale i 1988 og frem til midten av 1990-tallet ble preget av at idéer om nasjon, stat og suverenitet var dominerende i det konservative partiet (Geddes 2005:114). Fra dette kan vi trekke den konklusjon at selv om de konservative var positive til det indre marked og handelsmulighetene det førte med seg, førte utviklingen i EU med seg integrering på andre områder, noe som var upopulært blant mange av de konservative politikerne.

Oppsummert kan man si at den nasjonalpatriotiske idealtypen av EU-skepsis er basert på en idé om at det er nasjonalstaten og dens suverenitet som er det politiske imperativ. Politikk som utfordrer denne tankegangen ved å overføre politisk makt fra

nasjonalstaten til Brussel, er en utvikling som EU-skeptikere av denne typen i all hovedsak frykter.

2.5.2. Den økonomiske idealtypen

Økonomiske argumenter som basis for EU-skepsis har historisk sett vært noe mindre fremtredende enn de nasjonalpatriotiske blant de konservative. Vi har sett at selv om det konservative partiet har vært EU-skeptiske i store deler av perioden siden britene ble medlem, har de vært positive til økonomisk integrering så lenge makten ligger hos den nasjonale regjeringen og integreringen ikke sprer seg til andre politiske områder enn frihandelsbasert økonomi. I denne oppgaven brukes begrepet markedsliberalisme for å beskrive den frihandelsbaserte økonomiske modellen som de konservative foretrekker. Det jeg har kalt markedsliberalisme har mye til felles med nyliberalismen. Sistnevnte går ut på en modernisert utgave av den tradisjonelle liberalismen som baserer seg på markeds kapitalisme og individuelle rettigheter (Thorsen og Lie 2007:34). Markedsliberalisme er valgt fordi det bedre får frem det konservative partiets ønsket om et europeisk marked tuftet på frihandel og et reguleringsnivå som ikke begrenser den økonomiske effektiviteten.

Selv om nasjonalpatriotisme har dominert den konservative EU-skepsisen, finnes det flere eksempler på EU-skepsis som har sin bakgrunn i økonomiske forhold. Det er fullt mulig å være positiv til for eksempel det indre marked eller østutvidelsen av EU og fremdeles være kritisk til aspekter ved hvordan EU driftes økonomisk. Catharina Sørensen har en vid forståelse av hva økonomisk EU-skepsis er. Hun mener at dersom evalueringen av EU foregår som en kalkulasjon av pengefortjeneste eller mangelen på sådan, kan den sies å være økonomisk EU-skeptisk (Sørensen 2008:8). Økonomisk EU-skepsis kan ta flere former. Vi skal se nærmere på noen eksempler hvor disse har kommet til syne.

Det første eksempelet henspiller på kostnadene ved å være medlem. I perioden mellom 1979 og 1984 var forholdet mellom EU og Thatchers regjering overskygget av uenigheter om Storbritannias budsjettbidrag til unionen (Geddes 2004:192). Uenighetene gikk i høy grad ut på de stadig voksende budsjettene og subsidieringen i EUs *Common Agricultural Policy* (CAP). Økende budsjetter og subsidieringer som gagnet land som Frankrike mye mer enn Storbritannia, gikk på tvers av Thatcher-regjeringens nyliberale syn på økonomi og var lenge en kilde til konflikt (George 2000:21). Thatcher fikk til slutt forhandlet frem en rabatt som fremdeles består i en noe mildere form enn den originale (Bratberg 2013:132–133).

Et annet eksempel på økonomisk EU-skepsis er frykten for å innføre et økonomisk regime fra EU som skiller seg fra det nyliberale synet på økonomi som har preget de konservative partiet de siste 30 årene. Britenes syn på økonomi og Storbritannias plass i verden innebærer et ønske om å fremme frihandel med hele verden (Geddes 2004:5-6). EU-samarbeidet kan av noen oppfattes som en trussel mot britenes økonomiske konkurranseevne. Et eksempel på dette kan sees i en tale av William Hague fra 1999:

As the world economy becomes more intensely competitive, as businesses have to adapt more quickly to shifts in trade, the growth of e-commerce and the rise of new markets, it must make sense for we, the British, to widen, extend and capitalise on our advantages rather than give them away. It must make sense not to adopt the rules and regulations of other countries, but to get rid of more of our own. It must make sense not to adopt the high-taxes of our neighbours, but to widen the gap between our taxes and theirs (William Hague 1999).

Hague, som på den tiden var partileder for de konservative, viser med dette sitatet at det for ham ikke gir mening å innføre reguleringene og skatteregimet til EU-landene. Han er med andre ord ute etter å bevare en økonomisk modell som skiller seg fra den landene på kontinentet har.

Tanken om at Storbritannia har en økonomisk modell som skiller seg fra den på kontinentet, er ikke ny. Allerede i 1963, før Storbritannia ble medlem, hevdet Frankrikes president Charles de Gaulle, og britiske EU-skeptikere med ham, at britene

og landene på kontinentet hadde inkompatible sosiale og økonomiske prinsipper (Hyman 2008:3). Richard Hyman mener at det er avgjørende å forstå kontrasten mellom de kontinentale EU-landenes og Storbritannias syn på graden av regulering av markedskreftene hvis man skal forstå det vanskelige forholdet mellom britene og Europa (2008:6). Også da det på 90-tallet var snakk om å innføre euroen i Storbritannia, kom forskjellen mellom den britiske og den kontinentale økonomien frem. Å bli med i eurosonen innebar å si fra seg valutapolitikken for godt. Skulle valutasamarbeidet fungere på en god måte, måtte eurolandenes økonomiske sykluser synkroniseres. Britenes erfaring fra *The European Exchange Rate Mechanism* (ERM), som de var med i fra 1990 til 1992, gjorde dem skeptiske til euroen. Det kom frem i ERM-samarbeidet at landene i eurosonen hadde økonomiske sykluser som vanskelig lot seg samkjøre med den britiske (Wade 2013:158).

Selv om det indre marked fremmer frihandel medlemslandene imellom, hevder britene at overregulering fra Brussel hemmer økonomienes potensial. Thatcher uttalte i sin tale i Brugge i 1988 dette:

If Europe is to flourish and create the jobs of the future, enterprise is the key. The basic framework is there: the Treaty of Rome itself was intended as a Charter for Economic Liberty. But that it is not how it has always been read, still less applied. The lesson of the economic history of Europe in the 70's and 80's is that central planning and detailed control do not work and that personal endeavour and initiative do (Thatcher 1988).

Hun fortsetter slik: «Our aim should not be more and more detailed regulation from the centre: it should be to deregulate and to remove the constraints on trade» (Thatcher 1988). Dette er et eksempel på at Thatcher mener det har vært tilfeller av overregulering i Europa, og at markedskreftene må slippes fri om Europa skal nå sitt økonomiske potensial.

De operasjonaliserte utgavene av idealtypene slik vi kan forvente å finne dem i empirien, vil bli presentert i kapittel 3.3.

2.6 Den økonomiske krisen

Vi har i innledningen sett at målet med oppgaven er å undersøke om det har skjedd en endring i de idéene som ligger til grunn for EU-skepsisen i det konservative partiet etter den økonomiske krisen i Europa. Delkapittelet som følger, har ikke som mål å gi en fullstendig gjennomgang av den økonomiske krisen. Krisen utgjør en skillelinje i tid som er sentral for oppgavens mål, og en krise av den størrelsen som den vi har sett de senere år, vil kunne forme et partis holdning til hele det europeiske integreringsprosjektet. Det er derfor naturlig med en kort introduksjon i den økonomiske krisen. Begrepsbruken er noe forvirrende på dette området. Som vi skal se, begynte det med en finanskrise. Deretter gikk det over til en gjeldskrise, som igjen førte til en krise for valutaen i eurosone. *Den økonomiske krisen* er i denne oppgaven et begrep som beskriver hele den økonomiske nedturen som var vært siden 2008. Når det er sagt, er krisen i eurosone den delen av den økonomiske nedturen som er mest relevant for denne oppgaven.

Krisen i EU og eurosone de siste årene er den mest alvorlige krisen siden euroen ble innført. Krisen oppsto i kjølvannet av den finanskrisen som brøt ut i USA, for så å spre seg til store deler av verden (Hein, Truger og van Treeck 2012:2). Etter at Lehman Brothers kollapset høsten 2008, spredte finanskrisen seg hurtig. Boliglånsboblen som sprakk i USA, spredte panikk verden rundt, og krisen som fulgte, hadde potensial til å ødelegge hele verdens finanssystem (Berend 2013:27).

Finanskrisen i 2008 var ikke alene årsaken til den økonomiske krisen i EU, men kan sies å ha vært en katalysator. I Europa hadde bankene siden årtusenskiftet gjort kreditt meget lett tilgjengelig og lånt ut store mengder penger til befolkningen. Da boligmarkedet kollapset, tapte bankene enorme beløp, og statene rykket inn for å redde bankene ved selv å ta opp store lån. Et eksempel på dette er Irlands statsgjeld, som gikk fra å være 25 prosent av BNP i 2007 til å være hele 112 prosent av BNP i

2011 (Berend 2013:28). Gjeldsnivået i andre europeiske land, som Portugal, Italia, Island, Hellas og Spania, ble også meget høyt.

Krisen i EU, og spesielt i eurosone, er av mange observatører blitt beskrevet som et resultat av budsjettunderskuddet og gjelden til medlemslandenes regjeringer (Hein mfl. 2012:37–38). Dette synet blir imidlertid til dels utfordret ved at det i land som Spania og Irland var privat sektor som var årsaken til gjeldskrisen. Hellas er kanskje det beste eksempelet på et land der krisen var et resultat av statlig budsjettunderskudd, mens man kan hevde at i en del av de andre landene var gjeld i privat sektor var en minst like viktig årsak til krisen (Hein mfl. 2012:41–43). Uansett om krisen skyldtes privat sektor, offentlig sektor eller en kombinasjon av disse, hadde finanskrisen gått over til å bli en gjeldskrise for en rekke av landene i EU.

Gjeldskrisen som hadde oppstått, fikk konsekvenser for eurosamarbeidet, og man snakket snart om en eurokrise. Valutasamarbeidet hadde frem til 2008 vært en suksess, men da finanskrisen slo til og gikk over i en gjeldskrise, knaket hele samarbeidet i sammenføyningene. Den store gjelden hadde ført til store budsjettinnstramninger i landene, noe som fikk negative ringvirkninger for medlemslandenes økonomi. Videre ble bankene overforsiktige med å gi ut lån, noe som også fikk negative konsekvenser for store deler av økonomien (Berend 2013:53–54). Mot slutten av 2011 så store aviser som New York Times og The Economist det som en realistisk mulighet at hele eurosamarbeidet ville kollapse (Berend 2013:52–53). Kjernen i problemet var gjelden i Hellas, og i noe mindre grad Spania og Italia. Euroen var blitt svekket av krisen, og dersom ett eller flere av de sistnevnte landene skulle bli helt ute av stand til å oppfylle sine økonomiske forpliktelser, kunne det sette hele valutasamarbeidet i fare (Berend 2013:57).

I dag ser det ut til at situasjonen er mindre prekær enn den var for noen år siden. Det betyr på ingen måte at problemene er løst. Philip Arestis og Malcolm Sawyer skrev for to år siden at det må mer til enn kosmetiske inngrep for at eurosamarbeidet skal

overleve. De mente at det kreves omfattende reformer, blant annet tettere skatteintegrering, for at samarbeidet skal fungere over tid (2012:30).

Vi har sett at det hele startet med finanskrisen, som gikk over i en gjeldskrise, som kunne ha veltet eurosamarbeidet. I ettertid er den strukturen som ble laget i samarbeidets oppstart, blitt kritisert. De økonomiske problemene i eurosonen har bygget seg opp siden euroen ble innført, og ble synlige først da finanskrisen slo til for alvor (Arestis og Sawyer 2012:30). Det var flere strukturelle problemer med eurosamarbeidet. For det første var det problematisk at land som var så ulike, skulle ha samme valuta. Det var stor ulikhet mellom de rikeste og de fattigste landene i unionen, noe som gjorde valutaen sårbar (Berend 2013:85). Videre ble euroen innført uten at samarbeidet også innebar tett integrering av skatteregimer og statlige lån. Dette ble forsøkt regulert med et sett med krav for medlemskap. Disse inkluderte blant annet tiltak for stabilisere inflasjonsnivå og gjeldsnivåene, og kravene måtte innfris for at man skulle kunne bli med i eurosamarbeidet. Problemet oppsto ved at land som ikke innfridde kravene i det som ble kalt *The Stability and Growth Pact*, allikevel fikk bli med i eurosamarbeidet (Berend 2013:85–87).

Hva har alt dette å si for Storbritannia og deres forhold til EU? I tillegg til å være den skillelinjen som utgjør oppgavens rammeverk i tid, er krisen noe britene må forholde seg til. Krisen har som vi har sett, rammet hardest i eurosomeland som Hellas, Irland og Spania, og Storbritannia er som kjent ikke med i eurosamarbeidet. De har imidlertid signert Lisboa-traktaten, som forventer at alle medlemsland skal bli med i eurosamarbeidet dersom de økonomiske forutsetningene er til stede, skjønt det må understrekes at britene har et unntak som skriver seg fra Maastricht-avtalen (Bratberg 2013:143). Videre kan det tenkes at den felles politikken som må til for å fikse opp i problemene i eurosonen, også kan innebære at Storbritannia må akseptere de samme reformene og endringene som eurosomelandene (Bratberg 2013:142–143). Dette bringer med seg mange utfordringer. Krisen har gjort det klart for mange at dersom man skal ha en felles valuta som skal fungere i lengden, må det ytterligere integrasjon til. Og som vi har sett tidligere i oppgaven, er økt integrering noe britene er skeptiske

til, med mindre den innebærer markedsliberale tiltak. Med andre ord kan krisen føre til at EU integreres ytterligere, og spørsmålet er da om Storbritannia selv får velge hvorvidt de kan velge de områdene av EU-samarbeidet de vil være med på, eller om de vil være med i EU i det hele tatt. Dette viser at eurokrisen og dens konsekvenser er relevante for Storbritannia selv om de ikke selv har euro som valuta. Et sitat fra David Cameron viser at krisen og dens konsekvenser har betydning også utenfor eurosonen: «The union is changing to help fix the currency – and that has profound implications for all of us, whether we are in the single currency or not» (Cameron 2013).

3 Metode

3.1 Idéanalyse

I denne oppgaven er målet å analysere i hvilken grad det har vært en endring i skepsisen til EU i det konservative partiet. Den eventuelle endringen vil, i korte trekk, være en endring fra en idé om viktigheten av beholde makten i nasjonalstaten til en idé om å bevare et visst økonomisk regime. En idé kan defineres som en tankekonstruksjon med en større kontinuitet enn flyktige inntrykk. Idéen kan være en forestilling om virkeligheten eller en forestilling om hvordan man bør handle (Bergström og Boréus 2005:149).

«Idéer er politikkens drivhjul, og de er derfor det man bør se etter for å forstå politisk aktører og forklare politisk handling» (Bratberg 2014:1). Rent analytisk innebærer dette et brudd med premisset om enhetlige, rasjonelle aktører som ellers dominerer i statsvitenskapelig forskning enten aktørene dreier seg om velgere, partier, ledere eller staters utenrikspolitikk (Hay 2011). Fokuset på idéer innebærer først og fremst at aktørers antatte interesser gjøres til gjenstand for kritisk undersøkelse. Fremfor å avlede interesse utfra aktørers posisjon er analysens oppgave å avdekke aktørens ideer, i to betydninger: deskriptive antagelser om verden så vel som normative ideer om hva som er aktverdig og ønskelig (Bratberg 2014). For politiske ledere og partier er åpenbart begge typer ideer av relevans: hva man antar at en gitt politikk vil føre til (i form av velgeroppslutning, samfunnsmessige konsekvenser etc.) så vel som hva man anser som ønskelig: partiets ideologiske mål. Det er også tydelig at idéer er av relevans for synet på det europeiske integrasjonsprosjektet.

Craig Parsons mener at idéer historisk sett har vært viktige når man har forsøkt å forstå hvem som har støttet europeisk integrering, og hvem som ikke har det (2011:127,129). Han mener videre at idéer ikke brukes nok i studiet av EUs historie, og at en økt bruk vil kunne gi ny innsikt (2011:141–142). Fordi Parsons retter

søkelyset mot EUs tidlige fase, er hans vinkling noe ulik min egen, som tar for seg den seneste utviklingen. Jeg har valgt å følge Parsons argument om å bruke idéer for å forklare EU-skepsis, og vil på bakgrunn av dette bruke idéanalyse som analysemetode. Dersom man aksepterer at idéer er det man bør studere for å forklare politisk handling, så vil idéanalyse være en god metode for å undersøke om det har vært en endring i EU-skepsis i det konservative partiet.

Redskapet jeg bruker for å analysere empirien, er altså idéanalyse med idealtyper, hvor idealtypene er uttrykk for konkurrerende ideologiske perspektiver på EU: en nasjonalpatriotisk og en økonomisk form for EU-skepsis som hver for seg kan formuleres som et knippe ideer gjenkjennelige i et politisk ordskifte. Hvis man tenker at EU-kritisk argumentasjon har sitt utgangspunkt i én eller flere idéer, i dette tilfellet nasjonalpatriotisme og økonomi, er den naturlige veien videre å forsøke å spore disse idéene i tekst og tale. Målet er med andre ord å spore forekomsten og viktigheten av idéer som kan knyttes til de to idealtypene beskrevet i kapittel 2.

Idéanalyse dreier seg om det vitenskapelige studiet av et politisk budskap (Beckman 2005:11–12). Denne definisjonen er relativt bred. En mer avgrenset definisjon av idéanalyse er at det er en kvalitativ analyse av idéers tilstedeværelse i tekst, og at tolkning står sentralt i analysen (Bratberg 2014:1). Det at analysen er kvalitativ, gjør at det ikke er antall funn av en idé som er det sentrale, men heller tolkningen av de idéer forskeren anser som de viktigste. Tolkningen innebærer at forskeren må forsøke å lese mellom tekstens linjer for å finne de idéene som er relevante i det empiriske materialet.

Det finnes flere typer idéanalyse. Den som er mest naturlig å bruke i denne oppgaven, er den Ludvig Beckman kaller en funksjonell idéanalyse (2005:13), eller en kausal idéanalyse, som Bratberg kaller den (2014:12). I en funksjonell idéanalyse ønsker forskeren å undersøke idéenes opphav, spredning eller konsekvenser (Beckman 2005:13). I denne oppgaven vil det være interessant å se om idéen om økonomisk EU-skepsis har fått en større spredning i det konservative partiet etter finanskrisen.

Opphavet til idéene har vi sett en del på i kapittel 2, mens konsekvensene av disse idéene stadig er under utvikling. Det som vil stå i fokus, vil altså i hovedsak være hvordan utbredelsen eller spredningen av de to idéene har artet seg etter finanskrisen. I analysedelen foretas det en kartlegging av idéer, og disse idéene antas å gi et presist bilde av det konservative partiets syn på EU og ligge til grunn for utformingen av politikken overfor EU.

3.2 Datautvalg

Det datamaterialet som analysen baserer seg på, er todelt. Den første delen av datamaterialet er valgprogrammer. Siden valgprogrammer er offentlig kommunikasjon av et partis ideologi som lar seg sammenligne over tid, er de et naturlig valg av empiri i idéanalyse. De valgprogrammene som blir brukt i analysen, er det konservative partiets program for EU-valgene. Tidsavgrensningen jeg har valgt, er fra 2004 til 2014. Det var tre valg til Europaparlamentet i denne perioden (2004, 2009 og 2014). Grunnen til at jeg går helt tilbake til 2004, er at jeg da får et sammenligningsgrunnlag fra før finanskrisen begynte. Årene 2009 og 2014 har jeg valgt for å se etter endring i EU-skepsisen etter at de økonomiske problemene begynte. Videre er valgprogrammene godt egnet som empiri fordi de inneholder nesten utelukkende informasjon som tar for seg forholdet mellom Storbritannia og EU.

Den andre delen av datamaterialet er taler fra sentrale politikere i partiet. Vi har sett at partiet til tider har vært splittet i sitt syn på EU, både mellom motstandere og supportere og mellom harde og myke skeptikere. Ledelsen i partiet, og partiet som helhet, har i den senere tid til tross for noen unntak i all hovedsak samlet seg rundt en myk EU-skeptisk posisjon (Lynch og Whitaker 2013:317, 324, 335). Det er forsket mye på forskjellen mellom de myke og de harde EU-skeptikerne i partiet. I denne oppgaven vil jeg konsentrere meg om hvorvidt en eventuell endring i EU-skepsisen har skjedd i valgprogrammene og i taler fra partiledelsen.

For å best mulig å fange opp den myke EU-skeptiske posisjonen og hva den innebærer, vil jeg velge ut taler fra partiledelsen til analysen. Utvalget av taler og politikere vil bli gjort på bakgrunn av nærhet til EU-spørsmålet. De mest sentrale politikerne i spørsmål knyttet til EU er statsminister, utenriksminister, finansminister og europaminister. Dette gjelder i årene etter finanskrisen, da de konservative kom til makten, og frem til i dag (2010–2014). I deler av den perioden som er aktuell i oppgaven, har de konservative vært i opposisjon (2003–2010), og fra denne tiden vil talene være fra partilederen.

Alle partiledertaler i perioden 2003–2014 blir vurdert, men ettersom det er variabelt hvor stor del EU-problematikken utgjør av disse talene, blir enkelte vektlagt mer enn andre. De resterende talene som blir brukt, blir valgt ut fra tema og politiker. Utvalget av taler som ikke er partiledertaler, vil bestå av slike som spesifikt tar for seg forholdet mellom EU og Storbritannia. For å få frem hva som er partiledelsens syn, vil jeg velge ut sentrale politikere som er spesielt berørt av EU, og videre fokusere på de talene som i størst grad tar for seg forholdet mellom Storbritannia og EU.

3.3 Operasjonalisering av idealtypene

Operasjonalisering av idealtyper vil i dette tilfellet innebære å ta utgangspunkt i eksemplene fra kapittel 2.6, for så å korte dem ned til tydelige idéer som man kan finne igjen i tekst og tale. Med andre ord er det snakk om å «slipe ned» de to idealtypene til en form hvor de er lett gjenkjennelige i empirien. Dette gjør jeg ved å ta de mest sentrale trekkene ved de to idealtypene og sammenfatte dem i korte setninger som kalles indikatorer. I denne sammenheng brukes begrepet *indikator* som et uttrykk for en operasjonalisert idé slik vi forventer å finne den i empirien.

En setning om for eksempel problemer med overnasjonalitet kan selvsagt uttrykkes på flere måter, og det blir derfor opp til meg å tolke hvorvidt funnene i empirien stemmer overens med de idealtypene jeg har konstruert. Det vil si at jeg ikke nødvendigvis

forventer å finne igjen eksempler med den eksakt samme ordlyden i empirien. I en del tilfeller vil det nærmest være gitt at en idé representerer noe tilnærmet en av idealtypene, men jeg forventer også å finne tilfeller som er mer problematiske. Det vil bli nødvendig å anvende en del tolkning for å kunne avgjøre hvorvidt en idé kan knyttes til en av de to idealtypene. Målet er å gjøre tolkningen så eksplisitt så mulig, slik at logikken i resonnementet i høyest mulig grad blir etterprøvable.

Tabell 1: Operasjonaliserte idealtyper

Nasjonalpatriotisk idealtipe	Økonomisk idealtipe
1. Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet. Europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel.	1. EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.
2. Overnasjonale institusjoner svekker demokratiet fordi de ikke kan stilles til ansvar.	2. Storbritannias og EUs økonomiske modeller er inkompatible.
3. Vårt demokrati har historisk forankring kun i det britiske parlamentet (som dermed ligger til grunn for all legitim maktutøvelse).	3. EU er for byråkratisk, og overregulering fra Brussel hemmer økonomisk vekst.
4. Føderalisme svekker politisk handlekraft.	4. Økt europeisk integrering er en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen. Storbritannias fleksible arbeidsliv, frie strøm av kapital og globale handelsinteresser trues av utviklingen i EU.
5. Politikere må sette Storbritannia først i møte med EU fordi overnasjonal integrering går på tvers av britiske tradisjoner.	

3.4 Validitet og reliabilitet

Idéanalyse innebærer et kompromiss mellom å telle og tolke. Frekvens alene er som nevnt tidligere ikke avgjørende for en idé antatte viktighet for en politisk aktør, men om en idé stadig vender tilbake i argumentasjonen bør vi likevel vurdere den som tungtveiende. Samtidig må ideer tolkes og filtreres fra tekst ettersom de ikke vil fremtre med identisk formulering som de er gitt i analyseskjemaet. Som helhet er denne middelveien mellom kvantitativ innholdsanalyse på den ene siden og diskursanalyse på den andre siden ment å bringe frem det beste fra begge metodene (Bratberg 2011:12). Fra innholdsanalysen henter idéanalysen hensynet til systematikk og etterprøvbarehet og forsøket på å måle ideers betydning og gjennomslag. Samtidig unnlater idéanalysen begrensningen som ligger i å kun se på manifest innhold og den potensielle feilslutningen som ligger i å regne frekvens som en sikker indikator på viktighet (Bratberg 2014:1, 10). Fra diskursanalysen henter idéanalysen hensynet til tolking og kontekst, for på den måten å skape en dypere forståelse av hva slags idé som kommer til uttrykk og hvordan den skal forstås gitt den aktuelle situasjonen. Samtidig stiller idéanalysen høyere krav til etterprøvbarehet og den tillater et mer standardisert syn på ideers innhold og målbarhet enn hva en diskursanalyse normalt vil åpne for.

Det vil i tillegg til funksjonell idéanalyse også være et element av telling av argumenter i analysen. Dette gjøres av hensyn til målet om større systematikk og etterprøvbarehet. Jeg vil gå nærmere inn på hvordan de konkrete metodeutfordringene er løst i innledningen av kapittel 4, forut for den empiriske analysen. Med hensyn til validitet og reliabilitet er det imidlertid noen andre konkrete dilemmaer som bør diskuteres.

God validitet kan sies å være oppnådd dersom oppgaven måler det den var tiltenkt til å måle (Bergström og Boréus 2005: 34). Det som skal bli forsøkt målt i analysen er i

hvilken grad det har vært en endring i konservativ EU-skepsis. Det er da betimelig å spørre hvordan en slik endring skal forstås. Den kan potensielt bestå av en endring fra den ene typen skepsis til den andre. Men det kan også være slik at endringen er slik at den ene idealtypens relative betydning øker, uten at det går på bekostning av den andre, slik at skepsisen som helhet øker. For eksempel kan den økonomiske idealtypen bli viktigere uten at det går på bekostning av den nasjonalpatriotiske. Som nevnt over vil det benyttes to ulike metoder for å forsøke å måle dette. Både en tolkningsbasert idéanalyse og en telleoperasjon. Ved at ulike metoder benyttes, såkalt metodetriangulering, så styrkes validiteten av enkelte slutninger (Lund 2002: 86). Det er med andre ord større mulighet for god validitet når man benytter flere metoder.

Et aspekt som bør vurderes er om det har noen betydning dersom samme aktør kan knyttes til begge idealtypene. Etter mitt skjønn er dette naturlig. For eksempel en konservativ politiker, kan tenkes å være EU-kritisk først og fremst av nasjonalpatriotiske årsaker. Det stopper han ikke fra å kunne benytte økonomisk fundert EU-skepsis i tillegg. I empirien forventer jeg å finne tilfeller hvor en aktør bruker argumentasjon som kan knyttes til begge idealtypene.

Videre kan man spørre seg hvorvidt idéene som kommer frem i en tale er noe taleren faktisk tror på, eller om han bruker idéene mer instrumentelt. Med instrumentelt mener jeg at taleren ikke bruker idéene som noe som har betydning for deres politiske ståsted, men heller at de brukes for et instrument til å oppnå noe annet, som for eksempel velgeroppslutning. I denne oppgaven er ikke fokuset rettet mot hvordan idéer blir brukt retorisk, men heller en antagelse om at de ideer som spores i tekstene er ideer som aktørene slutter seg til, og som antas å ha betydning for deres politiske ståsted. Selv i tilfeller hvor ideer i tillegg til å ha betydning for politisk ståsted bærer preg av å være instrumenter, vil det være interessant å studere dette. Dersom ideene ikke hadde hatt politisk gjennomslagskraft er det lite sannsynlig at de ville blitt brukt på en instrumentell måte. Man kan for eksempel tenke seg at en konservativ politiker med en EU-skepsis fundert på nasjonalpatriotiske ideer kan bruke et økonomiske

argument, både fordi aktøren faktisk mener at det han sier, og av mer instrumentelle årsaker som for eksempel velgerappell.

Spørsmålet om reliabilitet handler om hvor sikker man kan være på at det måleinstrumentet som brukes vil gi samme resultat hver gang (King, Keohane & Verba 1994: 25-26). I tekstanalyser som for eksempel idéanalyse, går reliabilitet ut på å være nøyaktig og eliminere kilder til feil i så stor grad som mulig (Bergström og Boréus 2005: 35). Måleinstrumentet som brukes er idéanalyse samt en telling av forekomsten av de to idealtypene. Begge delene innebærer et tolkningselement, noe som potensielt kan svekke reliabiliteten. For å forsøke å bedre reliabiliteten har jeg i analysen forsøkt å være eksplisitt på hvordan disse tolkningene gjøres.

Å plassere oppgaven innenfor en sjanger er noe vanskelig. Oppgaven har en tydelig innramming rundt et bestemt parti i en bestemt nasjonal debatt, slik det ofte gjør i casestudier. Allikevel er den ikke klassifisert som en casestudie. Casestudier er en intensiv studie av en enkelt case, med ønske om å kaste lys over andre case fra samme populasjon (Gerring 2007:20). Med andre ord er ønsket om å generalisere mer sentralt i casestudier enn det er i denne oppgaven. Om det ikke angripes som et case som sådan, vil det likevel være elementer fra denne studien som er relevant for analyse av EU-skepsis annetsteds. Noen bredere refleksjoner omkring dette vil bli drøftet i konklusjonen, uten at det av den grunn vil kunne kalles generalisering.

4 Analyse

I dette kapittelet skal idealtypenes tilstedeværelse i empirien analyseres. Empirien består av to ulike typer data, valgprogrammer og taler. Analysen er bygget opp på følgende måte: Først kommer en introduksjon hvor datamaterialet, fremgangsmåten og noen generelle betraktninger blir lagt frem. Så følger en del hvor det skal etableres hvordan statusen til idealtypene var i årene forut for finanskrisen. Dette gjør jeg for å gi et sammenligningsgrunnlag for den etterfølgende perioden.

Den første delen av datamaterialet er det konservative partiets valgprogrammer fra valgene til EU-parlamentet i 2004, 2009 og 2014. Programmet fra 2004 bruker jeg i del 4.1 for å si noe om statusen før finanskrisen, mens jeg bruker de to andre programmene til analysen av årene etter. Programmene vil bli analysert på to måter. De vil for det første bli analysert ved bruk av funksjonell idéanalyse, også kalt kausal idéanalyse, hvor søkelyset rettes mot spredningen av idéer i valgprogrammene. Forskerens tolkning er en stor del av dette (Bratberg 2014:1). Fremgangsmåten i analysen kan best illustreres med et konkret eksempel. I valgprogrammet fra 2009 står det følgende: «We stand for a Europe of nation states, working together on the issues that matters to all of us» (The Conservative Manifesto 2009:1). Dette sitatet tolker jeg som nasjonalpatriotisk fordi det understrekes at partiet vil ha et Europa hvor nasjonalstatene jobber sammen, altså et samarbeid som er mellomstatlig. I de operasjonaliserte idealtypene i kapittel 3.3 så vi at den ene indikatoren på nasjonalpatriotisk EU-skepsis lød slik: «Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet. Europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel.» Med bakgrunn i dette kan sitatet tolkes som nasjonalpatriotisk. For å kunne si noe om viktigheten av de to idealtypene i valgprogrammene må man gjennomføre en helhetlig tolkning av programmene.

Etterprøvbarheten til en slik analyse er problematisk, selv om målet er å gjøre tolkningene mest mulig eksplisitte. For å bøte på dette problemet vil jeg legge til en mer kvantitativ del. I tillegg til den kvalitative idéanalysen vil jeg telle hvor ofte

indikatorene til idealtypene forekommer i valgprogrammene, og sammenligne utviklingen over tid. Målet med analysen er å kunne si noe om graden av endring i styrkeforholdet mellom de to idealtypene, og analysen vil stå sterkere dersom man benytter flere analyseteknikker. Valgprogrammene er godt egnet for en slik telleoperasjon, da de er relativt like i omfang, utgis med jevne mellomrom og handler om samme tema, noe som gjør at de lar seg sammenligne over tid. Frekvens er ikke noe som tillegges stor vekt i idéanalyse (Bratberg 2014:1). Til tross for dette vil man kunne si mer om styrkeforholdet mellom idealtypene hvis man finner ut hvor ofte de ulike idéene forekommer, enn hvis man ikke gjør det. Ved å telle argumentene og se på utviklingen over tid har man et nyttig supplement til idéanalysen.

Tellingen vil ikke være en ordtelling, men en telling av hvor ofte de ulike indikatorene forekommer i tekstene. Man vil med andre ord måtte tolke også her for å kunne bestemme hvilken idealtipe og indikator et gitt argumentet i teksten er et eksempel på. Dette kan illustreres med et eksempel. Følgende sitat fra 2004-programmet vil jeg tolke som et tilfelle av indikator 1 av den økonomiske idealtypen: «We want the EU to cut waste and live within its means. We will insist on value for money, work for a firm cap on the EU budget, and defend Britains rebate» (The Conservative European Manifesto 2004:2). Årsaken er at de konservative ønsker å sette en øvre begrensning på EUs budsjett, og at de argumenterer for å beholde rabatten Storbritannia har. Dette argumentet ligger tett opptil indikator 1 av den økonomiske idealtypen, som lyder slik: «EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.» Andre eksempler er noe vanskeligere å plassere. Problemet ligger ofte mer i å plassere et argument innenfor en indikator enn i å plassere det innenfor en idealtipe, noe som taler til fordel for den overordnede tolkningen av programmene i lys av de to idealtypene.

Enkelte av argumentene passer ikke inn i noen av indikatorene. Dette kan være argumenter hvor det er verken nasjonalpatriotiske eller økonomiske idéer å spore. Argumenter av denne typen er i liten grad relevante for denne oppgaven og blir ikke telt opp. Av EU-skeptiske idéer i programmene faller en overveldende stor andel av

argumentene under de to idealtypene. Andre forskere, for eksempel Sørensen (2008), bruker en demokratisk idealtipe av EU-skepsis, men i Storbritannias tilfelle er demokratiforståelsen så tett knyttet til tanken om parlamentet og nasjonalstatens suverenitet at den i denne oppgaven er blitt lagt inn under den nasjonalpatriotiske idealtypen. Det er med andre ord kun idéer som kan knyttes til de to idealtypene, som vil bli telt opp, både fordi det er de som er sentrale for oppgaven, og fordi EU-skeptiske idéer som ikke passer inn i de to idealtypene, er så godt som ikke-eksisterende i valgprogrammene.

I programmene ser man idéene komme til syne på litt ulike måter. En økonomisk idé kan for eksempel være både en sak som de konservative har fått gjennomført i EU, og en sak de *ønsker* å få gjennomført. Eksempelvis kan de konservative ønske kutt i EUs budsjett i det ene programmet og liste det opp som en endring de har klart å gjennomføre, i et annet. Slike idéer vil bli regnet som likeverdige i telledelen, da det er forekomsten av idéene som ligger bak, som er interessant, enten det er en sak de er fornøyd med å ha gjennomført, eller en de ønsker å gjennomføre.

Det er også andre hensyn som bør tas når man skal analysere resultatet av å telle argumenter. Det er viktig å ikke automatisk anta at idéenes viktighet er proporsjonal med idéenes frekvens. Ved å kombinere den kvalitative idéanalyse med en tilnærmet kvantitativ del kan man imidlertid sammenligne funnene og trekke sterkere slutninger.

Den andre delen av datamaterialet er taler fra sentrale politikere i partiet. Utvalget av taler er beskrevet i metodekapittelet. Talene vil også bli analysert ved hjelp av en kvalitativ idéanalyse. I motsetning til valgprogrammene vil ikke argumentene i talene bli telt opp og sammenlignet over tid. Grunnen til det er at de er noe mindre egnet. Talene er ulike i omfang og blir ytret i ulike fora. Det varierende tidsrommet mellom talene er også problematisk dersom man skal sammenligne over tid. De vil bli analysert ved hjelp av funksjonell idéanalyse.

Før analysen begynner, vil jeg først minne om at idealtypene av EU-skepsis ikke er argumenter for britisk utmeldelse av EU, men heller argumenter for hvordan EU bør reformeres. Ledelsen i partiet har nemlig samlet seg rundt en posisjon som kan sies å være mykt EU-skeptisk. Det vil si at den samlede ledelsen i partiet vil at Storbritannia skal fortsette være medlem, men er misfornøyd med status quo og ønsker reform (Lynch og Whitaker:2013:317, 335). Partileder David Cameron klassifiseres også som en moderat EU-skeptiker (Lynch 2009:187). I typologien til Szczerbiak og Taggart kan *moderat* defineres som mykt EU-skeptisk fordi han ikke vil ha britisk utmeldelse, men ønsker reform.

4.1 Før finanskrisen

Vi har i kapittel 2 sett at hvordan partiets forhold til EU har endret og utviklet seg gjennom historien. Det skal ikke gjentas her. Tanken er å anvende empiri fra årene i forkant av krisen for å ha et fundament å sammenligne empiri etter finanskrisen med.

4.1.1. Valgprogrammet for 2004

I årene før finanskrisen begynte, var det debatten rundt EUs foreslåtte konstitusjon og senere Lisboa-traktaten som dominerte ordskiftet i forholdet mellom Storbritannia og EU. Dette kommer til syne i det konservative valgprogrammet til EU-valget i 2004, hvor konstitusjonen ble tematisert. De konservative var, ikke overraskende, motstandere av EUs foreslåtte konstitusjon ettersom den blant annet innebar å flytte mer makt fra nasjonalstaten til Brussel, for eksempel innenfor områder som innvandrings- og justispolitikk (The Conservative European Manifesto 2004:5).

Tanken om nasjonalstatens viktighet kommer tydelig frem i valgprogrammet. Navnet på manifestet er «Putting Britain First», noe som gir en pekepinn på viktigheten av idéen om nasjonalstaten. Videre i avsnittet kalt «The Conservative Way» står det følgende:

Conservatives believes that Britain should remain an independent state and that our country should not be submerging into a single European state. In a world of increasing change and uncertainty, people need to feel a sence of solidarity with the institutions that serves them. And the institution that is best able to provide that sence of solidarity and security is the nation state (The Conservative European Manifesto 2004:4).

Dette sitatet har tydelige nasjonalpatriotiske trekk. De konservative påpeker at nasjonalstaten er den beste institusjonen til å ivareta befolkningens interesser, og viser også at de er mot en utvikling som går i en føderal retning.

Eksemplene på nasjonalpatriotisk EU-skepsis i 2004-manifestet er mange. De konservative legger i dette manifestet frem et program for det Europa de ønsker seg i det 21. århundret. Det første punktet på listen er fleksibilitet. Britene er ikke med på Schengen-avtalen eller eurosamarbeidet, og muligheten for å kunne velge å stå utenfor eventuelle nye deler av samarbeidet fremstår som viktig. Andre punkt på listen går ut på å gi de nasjonale parlamentene vetorett når det gjelder nye lover. Tredje punkt er at EU-kommisjonen må miste sitt monopol på lovforslag og dele makten med medlemslandene. Videre vil de ha folkeavstemning ved alle fremtidige traktatforslag om en EU-grunnlov (The Conservative European Manifesto 2004:6–7). Det som går igjen i tanken om et fremtidig Europa, er først og fremst å beholde, men også å tilbakeføre, makt til det nasjonale nivå. Dette er alle eksempler som kan knyttes til den idealtypen av EU-skepsis vi så i kapittel 3.3. Spesielt er indikator 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen fremtredende i disse punktene.

Programmet har som sagt mange tilfeller som kan knyttes til den nasjonalpatriotiske idealtypen. Et eksempel er at de vil ha et Europa som ikke beveger seg i en retning som truer nasjonal suverenitet: «We believe in a Europe that does not demand sacrifice of independence as the price of participation» (The Conservative European Manifesto 2004:2). Dette sitatet kan knyttes til indikator 1 av den nasjonalpatriotiske typen. Viktigheten av at Storbritannia beholder sin nasjonale suverenitet gjennomsyrrer

hele valgprogrammet. Det er også andre poenger, men konstitusjonen og de negative konsekvensene den kan få for britisk suverenitet, er det sentrale i programmet.

Både økonomisk og nasjonalpatriotisk argumentasjon er tydelig representert i valgprogrammet. I avsnittet om det Europa som de konservative ønsker seg i fremtiden, er imidlertid nasjonalpatriotiske idéer langt mer fremtredende enn økonomiske. De økonomiske idéene kommer først til syne i et eget avsnitt om konkurransedyktighet for de europeiske landene. Det mest gjennomgående poenget i dette avsnittet er at de konservative vil komme overreguleringen fra Brussel til livs. «The Singel Market was meant to boost growth and productivity. But the nation states of European Union are still bedevilled by rules, regulation and red tape, which significantly impede our ability to compete» (The Conservative European Manifesto 2004:8). Dette sitatet viser at også EU-skepsis basert på økonomiske idéer er til stede i dette valgprogrammet. De konservative mener at overregulering fra Brussel hindrer det indre marked fra å nå sitt potensial fordi medlemslandenes konkurransedyktighet blir begrenset av for mange regler og for mye regulering.

Tabell 2: Antall argumenter i valgprogrammet 2004**Nasjonalpatriotisk idealtype****Økonomisk idealtype**

Indikator	Antall	Indikator	Antall
1. Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet. Europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel.	25	1. EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.	8
2. Overnasjonale institusjoner svekker demokratiet fordi de ikke kan stilles til ansvar.	4	2. Storbritannias og EUs økonomiske modeller er inkompatible.	2
3. Vårt demokrati har historisk forankring kun i det britiske parlamentet (som dermed ligger til grunn for all legitim maktutøvelse).	4	3. EU er for byråkratisk, og overregulering fra Brussel hemmer økonomisk vekst.	11
4. Føderalisme svekker politisk handlekraft.	1	4. Økt europeisk integrering er en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen. Storbritannias fleksible arbeidsliv, frie strøm av kapital og globale handelsinteresser trues av utviklingen i EU.	4
5. Politikere må sette Storbritannia først i møte med EU fordi overnasjonal integrering går på tvers av britiske tradisjoner.	5		
Totalt antall nasjonalpatriotiske idéer	39	Totalt antall økonomiske idéer	25

I tabell 2 ser vi hyppigheten av indikatorene i 2004-programmet. Av de nasjonalpatriotiske indikatorene er det den første som forekommer hyppigst. Årsakene til dette kan for det første være at denne er et sentralt poeng for partiet. At makten skal forbli i nasjonalstaten og ikke overføres til Brussel, er et argument som har lang tradisjon hos de konservative. For det andre er måten indikatoren er konstruert på, med på å forårsake at den forekommer så hyppig som den gjør. Denne indikatoren er mer generell enn de andre og fanger opp mange av de nasjonalpatriotiske idéene som ikke kan knyttes til mer spesifikke indikatorer, for eksempel demokratisk underskudd (indikator 2) eller forankring i parlamentet (indikator 3). Indikator 1 er altså den nasjonalpatriotiske indikatoren som forekommer oftest.

Av de økonomiske indikatorene er det indikator 3 som forekommer oftest. Overregulering av næringslivet er et økonomisk tiltak som er lite populært hos de konservative, og som de lenge har vært motstandere av. I tillegg til å være den idéen som går igjen oftest, er den også tolket som den indikatoren som tillegges størst vekt av de økonomiske indikatorene i dette programmet.

Oppsummert har vi sett at de nasjonalpatriotiske idéene i dette programmet er den viktigste forklaringen på konservativ EU-skepsis. Begge idealtypene er representert, men den nasjonalpatriotiske forekommer oftere og kan i tillegg tolkes som viktigere. De konservative legger stor vekt på at nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet, og at europeisk samarbeid bør være mellomstatlig. Programmet ble utgitt på et tidspunkt da debatten rundt konstitusjonen var stor. Dette har satt sine tydelige spor i 2004-programmet.

4.1.2 Taler fra partilederne 2003–2007

Annen empiri fra denne perioden kan også kaste lys over EU-skepsisen i partiet før krisen. For ytterligere å etablere hva som var status i årene før krisen slo til, vil jeg se på partiledertaler fra årene før krisen begynte, nærmere bestemt Iain Duncan Smiths i 2003, Michael Howards i 2004 og David Camerons i 2007. Disse talene er valgt ut

fordi det er disse ledertalene som i størst grad tar for seg britenes forhold til EU. Partiledertalene fra 2005 og 2006 tar i svært liten grad for seg forholdet mellom Storbritannia og EU.

En tale fra partiets leder i 2003, Iain Duncan Smith, viser tydelig EU-skepsis. Talen spiller også tydelig på nasjonalpatriotiske idéer. I talen til sitt eget parti går han til angrep på Tony Blair og Labour og deres ønske om å innføre euroen.

Love of this country flows from one generation to the next, but Labour wants Britain to be something that it's not. They are embarrassed by our island character. Perhaps that's why Mr. Blair would risk Britain's prosperity by scrapping the pound (Smith 2003).

Å innføre euroen kan sees som en politisk avgjørelse hvor man kanskje ville forvente å finne økonomiske idéer, men argumentasjonen i sitatet er klart nasjonalpatriotisk. Årsaken er at Duncan Smith antyder at det er manglende nasjonal stolthet som er grunnen til at Labour vil innføre euroen. Videre i talen fortsetter partilederen med mer nasjonalpatriotisk EU-skepsis. Denne gangen er det Labours forlag om å innføre EUs foreslåtte konstitusjon uten å foreta en folkeavstemning som er tema.

If the Government does not give the British people a say on the new constitution, that will not be the last word on the matter. Make no mistake – I will fight with all my strength to defend the British people's right to govern themselves (Smith 2003).

I dette sitatet er det tydelig at Duncan Smith, som selv var motstander av konstitusjonen, viser til at dersom mer makt skal overføres til EU, så skal i det minste det britiske folk ha bestemt det selv. Idéen om viktigheten av britisk suverenitet eller frykt for overnasjonalitet kan også sees i det neste sitatet. «Conservatives want to build a New Europe. Not a single state with its own currency and constitution, but a Europe of sovereign, enterprising nations» (Smith 2003).

Året etter var det Michael Howard som var partileder. Også hos denne lederen ser vi argumenter som kan knyttes til den nasjonalpatriotiske idealtypen. «We want to bring powers back from Brussels to Britain» (Howard 2004). Både i dette og følgende sitat

finner vi igjen suverenitetsargumentet og frykten for overnasjonalitet. Begge deler kan knyttes til en nasjonalpatriotisk idealtipe av EU-skepsis. «The British people don't want to be part of a European super-state. But other European governments are determined to press ahead with ever closer integration. Britain has tried to stop them» (Howard 2004). Når det gjelder økonomisk argumenter, er det også i Howards tale reguleringen fra EU og dens negative innflytelse på økonomien som går igjen. «The European Union is spewing out too many regulations. It's holding our economy back. We cannot go on like this. It is a recipe for certain economic decline» (Howard 2004).

I sin tale til partiet i 2007 poengterte også partileder David Cameron viktigheten av at den britiske befolkningen fikk stemme over konstitusjonen, og han uttalte også at de konservative drev valgkamp for å overbevise befolkningen om å stemme nei (Cameron 2007).

Det som er den røde tråden i EU-skepsisen i årene før finanskrisen, er spørsmålet om ytterligere integrering i form av den foreslåtte EU-konstitusjonen. Det har, som vi har sett, også vært tilfeller av økonomisk fundert EU-skepsis i denne perioden, spesielt kritikk av EUs reguleringsregime. På bakgrunn av empirien over vil jeg imidlertid hevde at argumenter basert på nasjonalpatriotiske idéer var de mest fremtredende i årene før finanskrisen. Det er dessuten gode grunner til å tro at det hang tett sammen med skepsis til konstitusjonen og den økte integreringen denne førte med seg. Skepsisen til konstitusjonen og Lisboa-traktaten kan sees som en fortsettelse av den nasjonalpatriotismen EU-skepsisen som har vært dominerende i det konservative partiet i store deler av tiden siden Storbritannia ble medlem av unionen.

4.2 Analyse av valgprogrammet for 2009

Valgprogrammet for 2009 kom ut etter at finanskrisen var brutt ut. Krisen hadde på det tidspunktet ikke utviklet seg til en gjeldskrise for eurosonelandene, men de økonomiske problemene i Europa og i store deler av verden var alvorlige. I David Camerons innledning til valgprogrammet for 2009 beskriver han et Europa som har

vært i stor endring siden Murens fall i 1989, og skriver at dagens utfordringer er annerledes enn de tidligere. Videre identifiserer han fire utfordringer for Europa: klimaendringer, global fattigdom, proteksjonisme og den økonomiske krisen (The Conservative European Manifesto 2009:1). De to siste er spesielt interessante i denne sammenhengen. Økt proteksjonisme står i rak motsetning til de økonomiske prinsippene som det konservative partiet står for; i lys av britenes tradisjonelle ønske om brede frihandelsløsninger peker det også i favør av et Europa som er åpent utad. At Cameron nevner krisen som en av de største utfordringene Europa står overfor, er ikke overraskende med tanke på dens omfang, og viser at partiet på dette tidspunktet innså alvoret i den.

I valgprogrammet er det to temaer som er spesielt fremtredende, debatten rundt Lisboa-traktaten og den økonomiske krisen. Debatten om Lisboa-traktaten, som på mange måter er en revidert utgave av EU-konstitusjonen, fører i høy grad med seg argumenter som kan knyttes til den nasjonalpatriotiske idealtypen av EU-skepsis. Debatt om finanskrisen, dens konsekvenser og ikke minst hva som bør gjøres med den, bringer ofte med seg argumenter som kan knyttes til den økonomiske idealtypen. Vi skal se nærmere på noen eksempler.

I introduksjonen til valgprogrammet skryter Cameron av det indre marked og for organisasjonens evne til å spre demokrati og markedsøkonomi til landene i Øst-Europa (The Conservative European Manifesto 2009:1). Han går imidlertid fort over til å peke på de tingene som bør endres:

But too many in the EU remains stubbornly wedded to some of the dogmas from the past: to the concept of ever closer union; to the centralisation of power; to a focus on the EU's internal structures rather than the worlds beyond it's borders. And these people are determined to press ahead with the renamed European Constitution. This is not the right approach for tackling the big issues of today – too inflexible, too bureaucratic, too out of touch with the spirit of the age (The Conservative European Manifesto 2009:1).

I dette sitatet er det flere momenter å ta tak i. Kritikken av det han kaller dogmene fra fortiden, en union som stadig skal integreres nærmere, samt sentralisering av makt i

EU, har sterke innslag av nasjonalpatriotiske idéer. Idéen om nasjonal selvvråderett og det at EUs utvikling truer den, er en idé som går igjen i partiet. I sitatet over hevder Cameron også at konstitusjonen ikke er fleksibel nok, for byråkratisk og utdatert. I tillegg er partiet misfornøyd med at Lisboa-traktaten, eller «the renamed Constitution», som de konservative kalte den, var blitt signert av Gordon Brown uten en folkeavstemning. De var mot hele traktaten, men hevdet at dersom den skulle innføres, måtte befolkningen i det minste spørres først, ellers ville traktaten mangle demokratisk legitimitet (The Conservative European Manifesto 2009:19). Argumentene om at en traktat er for byråkratisk og, ifølge valgprogrammet, blir innført uten demokratisk legitimitet, kan også knyttes til nasjonalpatriotiske idéer.

I del 3.3 så vi den nasjonalpatriotiske idealtypen kokt ned til noen korte setninger. I sitatet over fra Davis Cameron gjenfinnes flere av setningene brukt til å lage den nasjonalpatriotiske idealtypen – ikke ord for ord, men i idéene som ligger bak. Motstand mot tettere europeisk integrering og sentralisering kan knyttes til indikatoren 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen: Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk tilhørighet, og europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel. En «ever closer union» med sentralisering av makt i Brussel står i sterk motsetning til dette.

Videre kan argumentet vi så over om at Lisboa-traktaten mangler demokratisk legitimitet, kobles til den nasjonalpatriotiske idealtypen ved at overnasjonale institusjoner svekker demokratiet fordi de ikke kan stilles til ansvar. Dersom den britiske befolkningen valgte å innføre Lisboa-traktaten selv gjennom en folkeavstemning, ville den fått mer legitimitet. Men selv om den britiske befolkningen hadde fått stemme over det, vil konservative være motstandere av Lisboa-traktaten fordi den er for lite fleksibel og for byråkratisk (The Conservative European Manifesto 2009:1). En overnasjonal institusjon, som ifølge Cameron blir mer byråkratisk med den nye traktaten, vil kunne bli vanskeligere å stille til ansvar og vil derfor kunne hevdes å være udemokratisk.

Det er andre konkrete eksempler på nasjonalpatriotiske argumenter i dette valgprogrammet. EUs forslag om innføringen av «Agency Workers Directive», eller vikarbyrådirektivet, som det heter på norsk, er noe de konservative mener bør bestemmes på nasjonalt plan. Årsaken er at de hevder at nasjonale kulturer er så ulike i medlemslandene at et felles lovverk for hele EU ikke klarer å ta hensyn til nasjonale behov (The Conservative European Manifesto 2009:13). Med andre ord mener de at et felles lovverk ikke er til Storbritannias beste, og at det nasjonale nivå er best egnet til å fatte slike beslutninger. Argumentet om at arbeidslivslovgivning bør avgjøres nasjonalt, er i tråd med den nasjonalpatriotiske idealtypen ved at nasjonalstaten er den naturlige rammen for politiske beslutninger. Dette er også en illustrasjon av at idealtypene møtes på en del områder. Nasjonal selvråderett på dette området handler om en økonomisk modell som de konservative mener er overlegen den sendrektige modellen man møter på det europeiske kontinentet.

Finanskrisen slo for alvor til i 2008. Konsekvensene var som vi har sett, store, og det er av den grunn ikke overraskende at partiet tar for seg denne krisen i valgprogrammet som kom året etter. Programmet har et eget avsnitt hvor det blir lagt frem en plan for hvordan Europa skal komme seg ut av den økonomiske krisen, kalt «Routemap for economic recovery». Avsnittet begynner slik:

We believe that the right role for the European Union in the downturn is to ensure that, first, its achievements in free trade and markets are sustained and built on, and that further unaffordable burdens are not foisted on business; second, that it aids the return to growth by making trade and enterprise across Europe easier; and third that we advance the knowledge-based economy that underpins Europe's global competitiveness (The Conservative European Manifesto 2009:11).

Dette sitatet oppsummerer flere av de sentrale trekkene ved de konservatives økonomiske filosofi. Forsterk vilkårene for å drive handel, og ikke påfør byrder i form av regulering. De konservative mener at EUs rolle i krisen bør være å styrke det indre marked samt å hindre at krisen blir et påskudd for å påføre bedrifter store utgifter. Frykten for at krisen kan påføre bedrifter flere byrder, knytter an til den økonomiske idealtypen. Dersom krisen fører til en utvikling i EU som skaper ufordelaktige vilkår

for bedriftene, så kan det tolkes som at krisen og dens konsekvenser er blitt eller kan bli en trussel mot det jeg har kalt den britiske økonomiske modellen.

Argumentet om at krisen ikke må bli et påskudd for å påføre bedrifter ytterligere byrder, kan også sees i sammenheng med den delen av den økonomiske idealtypen som går på overregulering fra Brussel. Frykten for at krisen kan påføre bedrifter flere byrder, kan altså knyttes til to av de setningene som i kapittel 3.3 ble brukt i operasjonaliseringen av den økonomiske idealtypen, nemlig dem som dreier seg om trusselen mot den britiske økonomiske modellen og overreguleringen fra Brussel. Valgprogrammet fortsetter med å påpeke at de målene som er nevnt i forrige sitat, er truet:

These goals are under threat. The rise of protectionism in Europe, hiding behind the name of economic nationalism, and the efforts of some to impose a one-size-fits-all social model on Europe's diverse cultures would stifle innovation and hurt our economic (The Conservative European Manifesto 2009:11).

Tidligere i analysen så vi et eksempel hvor et økonomisk tema, innføring av euroen, ble brukt i et nasjonalpatriotisk argument. I sitatet over er det motsatte tilfellet. Her brukes trusselen om sosial integrering i Europa som et økonomisk argument. Frykten for ytterligere sosial integrering er tidligere blitt knyttet mer til nasjonalpatriotiske idéer som suverenitet og frykt for føderalisme, men i dette tilfellet fremstilles integreringen som en trussel mot økonomien. Av den grunn kan det siste sitatet tolkes som et eksempel på hvordan den økonomiske utviklingen har vridt enkelte argumenter i en mer økonomisk retning enn vi har sett tidligere. Argumentet kan knyttes til indikator 4 av den økonomiske idealtypen, hvor økt integrering er en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen.

EUs budsjett har vært et mye omtalt tema i forholdet mellom Storbritannia og EU. I programmet kommer de konservatives syn på budsjettet tydelig frem. «In the current economic climate, the EU can ill afford costly, wasteful spending by expensive institutions. Conservative MEPs will insist on upon tough controls on EU spending at

all levels» (The Conservative European Manifesto 2009:21). Sitatet kan tolkes dithen at de konservative mener EU har en pengebruk som må kontrolleres i større grad. Spesielt mener de at pengebruken på det de kaller foreldede prioriteringer som jordbruk og regional finansiering er for høy, og at pengene heller burde settes inn for å takle de nye utfordringene som Europa står overfor (The Conservative European Manifesto 2009:21). Videre vil de kjempe for å beholde Storbritannias rabatt så lenge budsjettene ikke blir reformert. De understreker at det er viktig at Storbritannia ikke betaler mer enn sin andel (ibid.). Dette poenget er et eksempel på at de konservative vil sikre seg at medlemskapet i EU ikke blir for dyrt i forhold til hva de får tilbake, noe som igjen er en del av den økonomiske idealtypen.

I problemstillingen ble det spurt om i hvilken grad kritikken av EU har gått fra å være en nasjonalpatriotisk kritikk til å være en økonomisk sådan. I valgprogrammet fra 2009 er skepsis mot EU, fremdeles preget av idéer som kan knyttes til den nasjonalpatriotiske idealtypen. Kampen mot Lisboa-traktaten er det klareste eksempelet på dette. Kritikken av EU som kan knyttes til den økonomiske idealtypen, er sterkere enn den var fem år tidligere. Argumentet mot overregulering, som var den viktigste økonomiske kritikken mot EU i 2004, er fremdeles et viktig argument i 2009-programmet. Som en følge av krisen er slike argumenter imidlertid blitt enda mer fremtredende. I tillegg er det flere eksempler på at de konservative føler at det jeg har kalt den britiske økonomiske modellen, er truet som en konsekvens av den økonomiske utviklingen. Det er ikke grunnlag for å si at den økonomiske argumentasjonen mot EU har tatt over for den nasjonalpatriotiske. Det er imidlertid grunnlag for å hevde at de økonomiske argumentene har fått større gjennomslag, og at de istedenfor å erstatte har supplert den nasjonalpatriotiske argumentasjonen. Det er også grunnlag for å hevde at den økte viktigheten av økonomiske idéer har sammenheng med den økonomiske krisen. Følgende sitat understreker at økonomiske idéer er spesielt viktige i økonomiske krisetider. «There is still far too much much European legislation that hinders the UK's competitiveness by imposing heavy regulatory costs on business. These costs we cannot afford in the downturn» (The Conservative European Manifesto 2009:12).

Tabell 3: Antall argumenter i valgprogrammet 2009**Nasjonalpatriotisk idealtype****Økonomisk idealtype**

Indikator	Antall	Indikator	Antall
1. Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet. Europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel.	27	1. EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.	18
2. Overnasjonale institusjoner svekker demokratiet fordi de ikke kan stilles til ansvar.	4	2. Storbritannias og EUs økonomiske modeller er inkompatible.	4
3. Vårt demokrati har historisk forankring kun i det britiske parlamentet (som dermed ligger til grunn for all legitim maktutøvelse).	1	3. EU er for byråkratisk, og overregulering fra Brussel hemmer økonomisk vekst.	14
4. Føderalisme svekker politisk handlekraft.	2	4. Økt europeisk integrering er en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen. Storbritannias fleksible arbeidsliv, frie strøm av kapital og globale handelsinteresser trues av utviklingen i EU.	7
5. Politikere må sette Storbritannia først i møte med EU fordi overnasjonal integrering går på tvers av britiske tradisjoner.	2		
Totalt antall nasjonalpatriotiske idéer	36	Totalt antall økonomiske idéer	43

At økonomiske idéer er blitt viktigere siden den økonomiske krisetiden begynte, ser vi også når vi teller forekomsten av de to gruppene av EU-skeptiske idéer. Det er langt flere argumenter med økonomiske idéer i 2009-programmet enn det var fem år tidligere. Forekomsten av økonomiske idéer har økt fra 25 til 43, mens forekomsten av nasjonalpatriotiske har holdt seg relativt stabil, med en nedgang fra 39 til 36. Det er allikevel ikke slik at de økonomiske argumentene har tatt over for de nasjonalpatriotiske. At mest mulig av den politiske makten forblir på nasjonalt nivå, står fremdeles sentralt i forholdet mellom Storbritannia og EU. Det er heller slik at de to idealtypene er blitt mer likeverdige enn de var før krisen begynte, noe som antyder hvorfor den samlede konservative EU-skepsisen synes å stå sterkere her enn den gjorde fem år tidligere.

4.3 Analyse av valgprogrammet for 2014

Valgprogrammet for EU-parlamentsvalget i 2014 kom ut et drøyt år etter talen hvor David Cameron lovet det engelske folket en folkeavstemning om fortsatt britisk medlemskap i EU. Løftet om folkeavstemning er en sentral del av valgprogrammet for 2014. Et løfte om folkeavstemning er i seg selv vanskelig knytte til idealtypene. Det er først når det presenteres argumenter om hvorfor det skal avholdes folkeavstemning, at det er mulig å forsøke å identifisere de to typene av EU-skeptiske idéer.

De konservative begrunner folkeavstemningen på en måte som først og fremst kan knyttes til indikator 2 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. Sitatet under er fra David Camerons innledning. Det spiller tydelig på tanken om at en folkeavstemning må til for at et medlemskap skal ha demokratisk legitimitet.

The EU now plays a major role in all our lives. That role has changed dramatically since the 1975 referendum on our membership of what was then just the Common Market, the last time the British people were given a say. It is a fundamental principle for me that membership of the European Union

depends on the consent of the sovereign British people – and in recent years that has worn wafer-thin (The Conservative Manifesto 2014:5–6).

I dette sitatet ser vi at Cameron understreker viktigheten av at medlemskap bør være forankret i folkets samtykke. Dagens EU er mye mer omfattende enn det EU som det britiske folket sa ja til i 1975. I og med den utviklingen som har vært i EU, mener de konservative at man må gjennomføre en folkeavstemning for å bekrefte eller avkrefte medlemskapets legitimitet i befolkningen. Dersom den britiske befolkningen skal gå med på at en overnasjonal institusjon legger begrensninger på landets suverenitet og svekker demokratiet, så må befolkningen, ifølge de konservative, få bestemme det selv. De andre partiene, Labour og Liberal Democrats, har ikke lovet at det vil bli en folkeavstemning (The Conservative Manifesto 2014:6). Å ikke ha en folkeavstemning vil ifølge tanken om at befolkningens medbestemmelsesrett svekke demokratiet fordi befolkningen ikke kan stille til ansvar noe de ikke har godkjent eller støttet på noen demokratisk måte. En folkeavstemning vil kunne bøte på dette fordi befolkningen ved å stemme over medlemskap på en demokratisk måte får uttrykt sin mening. At det skal avholdes en folkeavstemning, er altså noe som kan knyttes til indikator 2 av den nasjonalpatriotiske idealtypen, om enn noe svakere enn enkelte av eksemplene vi har sett tidligere. Det er kort sagt ønsket om demokratisk legitimitet for medlemskap som oppgis som årsak til løftet om folkeavstemning.

Videre i programmet kommer også mange av de økonomiske EU-skeptiske idéene vi har sett fra de to tidligere programmene. Kritikk av overregulering og EUs budsjett er tydelig tilstede også i 2014-programmet (The Conservative Manifesto 2014:8). I 2014-programmet nevner partiet at det har lyktes dem å få gjennomført en del endringer, deriblant å kutte EU-budsjettet, og de hevder videre at det er første gang dette har skjedd (The Conservative Manifesto 2014:10). Også andre økonomiske idéer kommer frem i programmet: «Where Labour weakly signed us up for Eurozone bail-outs, we got Britain out. We stood up to Europe on a financial transaction tax that would have hurt our economy. We protected our rebate – whereas Labour gave £7 billion away» (The Conservative Manifesto 2014:5). Vi ser i dette sitatet at de konservative har stoppet britisk involvering i redningspakker til land i eurosonen, og

det står videre at dette er første gang makt har gått fra Brussel til det nasjonale nivå (The Conservative Manifesto 2014:10). Dette kan sees i sammenheng med begge idealtypene. For det første er det helt klart nasjonalpatriotiske idéer til stede ved at makten har gått fra det overnasjonale til det nasjonale plan. Indikator 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen fanger opp denne idéen. I tillegg kan det at Storbritannia ikke lenger skal bidra med redningspakker, knyttes til den økonomiske krisen i eurosone. Sitatet kan tolkes dithen at de konservative er opptatt av at krisen skal få færrest mulig konsekvenser for den britiske økonomien, og dette kan knyttes til den siste delen av indikator 1 av den økonomiske idealtypen: «EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.» Dette kan tyde på at redningspakker til noen av eurosone-landene koster mer enn det er verdt for de konservative, og argumentet er derfor et eksempel på indikator 1 av den økonomiske idealtypen.

Til tross for at poenget om redningspakker er tatt med i programmet, er den økonomiske krisen mindre synlig i dette programmet enn den var i 2009. Referansene til krisen er relativt få. Det er allikevel store innslag av økonomisk EU-skepsis, men kun i enkelte tilfeller kan denne knyttes direkte til den økonomiske krisen.

Argumentene mot overnasjonalitet er til stede også i dette programmet. Sentrale nasjonalpatriotiske idéer kan sees i følgende sitat: «No to 'ever closer union'. No to a constant flow of power to Brussels. No to unnecessary interference. And no, of course, to the Euro» (The Conservative Manifesto 2014:7).

Idéene i dette sitatet kan knyttes til indikator 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen fordi det er tydelig at de mener at politisk handling i størst mulig grad bør foregå på nasjonalt nivå. De sier nei til mer integrering og vil ha mer av den makten EU allerede har, tilbake på nasjonalt nivå. Denne typen argumentasjon er blant den type EU-kritikk som forekommer hyppigst og mest regelmessig i talene og valgprogrammene.

I det nye valgprogrammet er det ett tema som blir gitt en del plass, som ikke har vært med i noen av de tidligere programmene. De konservative har inkludert et eget avsnitt i programmet om innvandringsproblematikk knyttet til medlemskap i EU. De mener innvandringen har vært for høy under Labour-regjeringen, og ønsker å redusere den. De er påpasselige med å legge til at de støtter fri flyt av arbeidere, men mener at for mange kommer til Storbritannia for å benytte seg av velferdsgoder (The Conservative Manifesto 2014:14). Sett i sammenheng med indikator 1 av den økonomiske idealtypen kan det hevdes at innvandrere som driver med det de konservative kaller «benefit tourism», er en fordyrende effekt av å være medlem av EU.

Tabell 4: Antall argumenter i valgprogrammet for 2014

Nasjonalpatriotisk idealtipe		Økonomisk idealtipe	
Indikator	Antall	Indikator	Antall
1. Nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling og tilhørighet. Europeisk integrasjon bør være mellomstatlig og fleksibel.	28	1. EUs budsjettregime må reformeres, og medlemskap i EU er for dyrt i forhold til hva Storbritannia får tilbake.	17
2. Overnasjonale institusjoner svekker demokratiet fordi de ikke kan stilles til ansvar.	4	2. Storbritannias og EUs økonomiske modeller er inkompatible.	2
3. Vårt demokrati har historisk forankring kun i det britiske parlamentet (som dermed ligger til grunn for all legitim maktutøvelse).	6	3. EU er for byråkratisk, og overregulering fra Brussel hemmer økonomisk vekst.	12
4. Føderalisme svekker politisk handlekraft.	0	4. Økt europeisk integrering er en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen. Storbritannias fleksible arbeidsliv, frie strøm av kapital og globale handelsinteresser trues av utviklingen i EU.	6
5. Politikere må sette Storbritannia først i møte med EU fordi overnasjonal integrering går på tvers av britiske tradisjoner.	1		
Totalt antall nasjonalpatriotiske idéer	39	Totalt antall økonomiske idéer	37

I tabellen over ser vi kun moderate forandringer fra tabellen fra 2009-programmet. I antall er det tilnærmet like mange nasjonalpatriotiske som det er økonomiske EU-skeptiske idéer. Det som dominerer dette valgprogrammet, er løftet om folkeavstemning. Dette bringer med seg argumenter som ofte kan knyttes til indikator 2 og 3 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. I tillegg til dette har vi sett at de EU-skeptiske idéene som har dominert de andre programmene, er fremtredende også i dette programmet. Disse idéene er kritikk av overregulering og pengebruken i EU samt den oppfatning at mest mulig makt bør samles på nasjonalt nivå. Av nye ønsker om reform er innvandringsproblematikk og redningspakker til eurosonen de mest relevante. Begge disse kan knyttes til den økonomiske idealtypen.

4.4 Analyse av taler

I denne delen av analysen vil taler fra sentrale politikere i partiet i perioden 2009–2014 bli gjennomgått. Kriteriet for utvalg av taler er at talene angår temaet. Altså vil de talene som i størst grad tar for seg forholdet mellom Storbritannia og EU, bli valgt. Alle partiledertalene i perioden er vurdert tatt med, men enkelte av dem handler i for liten grad om EU-politikk. Partiledertalene blir supplert med taler som spesielt tar for seg EU-spørsmål, for eksempel Camerons tale fra 2013 som vi så i innledningen.

I 2009 talte Cameron til sitt parti på en partikonferanse i Manchester. Hovedsaken i talen var landets prekære økonomiske situasjon. Når forholdet til EU blir tatt opp, er det nasjonalpatriotiske idéer som dominerer talen. «If there is one political institution that needs decentralisation, transparency, and accountability, it is the EU» (Cameron 2009). At han hevder at EU har behov for desentralisering, kan knyttes til idéen om at nasjonalstaten er den naturlige rammen for politisk handling, altså indikator 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. At EU trenger å bli mer ansvarliggjort, kan knyttes til indikator 2. Økonomiske argumenter er ikke med i denne talen i det hele tatt. Året etter talte partileder og nå også statsminister Cameron igjen til sitt parti, og i 2010-talen utgjorde EU-tematikk kun en liten del av talen. Den eneste EU-skeptiske idéen

som er å spore, går på ønsket om folkeavstemning dersom mer makt skal flyttes til EU: «An EU referendum lock to protect our sovereign powers every year» (Cameron 2010). Å skulle beskytte sin suverenitet er et ganske klart eksempel på nasjonalpatriotisk EU-skepsis. Dette er det kanskje lettest å knytte til indikator 1 siden denne er mest generell. I talene fra 2009 og 2010 var forholdet til EU ikke blant de mest fremtredende temaene. De gangene forholdet ble nevnt, var det tydelig nasjonalpatriotiske idéer som lå bak EU-skepsisen.

I partiledertalen fra 2011 griper Cameron fatt i de økonomiske problemene som nå for alvor har nådd Storbritannia. Vi så i del 2.7 at finanskrisen brøt ut i USA i 2008. Den gikk senere over til å bli en gjeldskrise for blant annet en rekke av landene i Europa. Storbritannia hadde også store gjeldsproblemer på dette tidspunktet. Cameron beskrev den økonomiske situasjonen på følgende måte:

But we need to tell the truth about the overall economic situation. People understand that when the economy goes into recession, times get tough. But normally, after a while, things pick up. Strong growth returns. People get back into work. This time, it's not like that (Cameron 2011).

Sitatet over beskriver alvoret i den britiske økonomien. Cameron går videre til å si at den vanskelige økonomiske situasjonen måtte få konsekvenser for EUs reguleringsregime: «Unlocking growth and rebalancing our economy also requires change in Brussels. The EU is the biggest single market in the world – but it's not working properly. Almost every day, I see pointless new regulation coming our way» (Cameron 2011).

Det siste sitatet er interessant fordi det er et tilfelle av indikator 3 av den økonomiske idealtypen som kan knyttes direkte til den økonomiske krisen. Idéen om overregulering fra Brussel har gått igjen i alle valgprogrammene og i de fleste talene. Det nye er at den knyttes til finanskrisen. Det neste sitatet fra samme tale inneholder også EU-skepsis fundert på økonomiske idéer, og også her kan den knyttes til finanskrisen. Cameron snakker her om å legge fundamentene for en stabil fremtid:

Because we're not in the Euro, we can lay these foundations ourselves: on our own terms; in our own way. So let me say this: as long as I'm Prime Minister, we will never join the Euro. And I won't let us be sucked into endless bail-outs of countries that are in the Euro either. Yes, we're leading members of the IMF and have our responsibilities there. But when it comes to any Euro bail-out mechanism, my approach is simple: Labour got us into it and I've made sure we're getting out of it (Cameron 2011).

Et poeng som er interessant i dette sitatet, er at Storbritannia ikke vil bidra til redningspakkene som skal hjelpe de landene i eurosone som har store gjeldsproblemer. Cameron sier at hans holdning til problemet er at han har fått Storbritannia ut av en forpliktelse som Labour fikk dem til å påta seg.

Dette kan tolkes dithen at utviklingen i EU, nærmere bestemt utviklingen i eurosone, førte til at Storbritannia fryktet at de måtte bidra med store redningspakker til de landene som ble hardest rammet av krisen. Man kan se dette i sammenheng med indikator 1 av den økonomiske idealtypen, som går ut på at EU-medlemskap koster mer enn Storbritannia får tilbake. Nå ble det slik at Cameron fikk dem ut av denne forpliktelsen, men det kan hevdes at idéen som ligger bak avgjørelsen om å trekke seg ut, kan kobles til den økonomiske idealtypen.

Året etter holdt Cameron en tale i Birmingham hvor EU i liten grad ble omtalt. Partilederen påpekte imidlertid at han i desember 2011 hadde nedlagt veto mot et traktatforlag fra EU (Cameron 2012a). Landene i eurosone, i tillegg til noen av dem utenfor, ble i januar 2012 enige om en traktat, uten Storbritannia, som innebar strengere fiskal disiplin. Cameron uttalte:

Now, we do not want to hold up the Eurozone doing what is necessary to solve the crisis as long as it doesn't damage our national interest. So, it's good that the new treaty is absolutely explicit and clear that it cannot encroach on the competencies of the European Union and they must not take measures that in any way undermine the EU single market (Cameron 2012b).

Her ser vi at landene i eurosone iverksetter tiltak for å forsøke å løse krisen, men at det innebærer ytterligere integrering, som britene ikke vil være med på. Et poeng her er at Cameron understreker viktigheten av at ytterligere integrering mellom andre medlemsland ikke må gå ut over det indre marked. Ut fra sitatet over virker det som

om Cameron mente at den nye traktaten ikke la begrensinger for Storbritannia. Men viktigheten av at traktaten ikke la begrensninger for Storbritannia, eller frykten for at den nye traktaten kunne skade Storbritannia i det indre marked, kan kobles til indikator 4 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. Et forslag som potensielt kan true Storbritannias frihandelsregime, kan knyttes til den første delen av denne indikatoren. Det er viktig å understreke at Cameron uttalte at traktaten ikke truet det indre marked, men det at han understreker dette som noe positivt, kan tolkes dithen at det ligger en idé bak om at økt integrering ikke må true frihandel.

I en tale i Brussel gjentar Cameron det samme poenget. Han anerkjenner at landene i eurosonen må gjennomføre en rekke tiltak for å få orden på økonomien, men understreker videre at dette ikke må gå ut over det indre marked. Han understreker også at det indre marked for Storbritannia er hjørnesteinen i EU, samt at det er den delen av samarbeidet britene får mest utbytte av (Cameron 2012c). Dette er det samme poenget som over, men jeg har inkludert det for å vise at denne idéen forekommer mer enn én gang. I partiledertalen for 2013 tar Cameron i liten grad for seg forholdet til EU. Partiledertalen for 2014 blir ikke holdt før senere i år. For å bøte på dette inkluderes et utvalg taler fra de seneste årene som ikke er partiledertaler. Talene er valgt ut fra kriteriene at de angår forholdet mellom Storbritannia og EU, og at de kommer fra partiledelsen. Vi begynner med å se på en tale av utenriksminister og tidligere partileder William Hague fra Berlin i 2012.

Temaet for Hagues talen var EUs fremtid. I talen finner vi eksempler på begge idealtypene i former vi har sett tidligere. Dette gjelder blant annet overregulering, EU-budsjettet og ønsket om mer makt på det nasjonale nivå. I tillegg står ønsket om et mer fleksibelt EU sentralt i talen. Hague viser til at EU allerede har mange medlemsland med ulike behov, og at det sannsynligvis vil bli flere medlemsland i EU i årene som kommer. Han fortsetter med å hevde at noen av nykommerne vil ønske å være med i eurosamarbeidet, mens andre ikke vil det, og at det vil være slik også innenfor andre områder av samarbeidet (Hague 2012). Han mener at EU må ta denne ulikheten innover seg:

We should recognise and embrace that diversity – it would be a dangerous denial of reality to wish it away. We must respond to what our people and democratic institutions are saying – not just in Britain but across Europe. We ignore them at our peril (Hague 2012).

I sitatet over argumenterer Hague for at det er viktig å være innforstått med at det er ulike behov i de ulike medlemslandene, og at det må tas hensyn til landenes befolkning og institusjoner. Med andre ord hevder Hague at EU vil risikere å miste demokratisk legitimitet dersom organisasjonen ikke klarer å være fleksibel og tilpasse seg de ulike lands behov.

Hensynet til demokratiske institusjoner kan knyttes til indikator 2 av den nasjonalpatriotiske idealtypen, da Hague mener at befolkningen i Storbritannia, og også i andre land, ikke blir hørt, og at EU er noe som blir tvunget på dem. Hague bruker Lisboa-traktaten som eksempel på det sistnevnte poenget og hevder at EU-systemet ikke lenger vil være demokratisk bærekraftig hvis det ikke blir en endring (Hague 2012). At Hague argumenterer for at det bør bli tatt større hensyn til ulike lands behov og deres demokratiske rett til å dekke disse behovene, er et argument med nasjonalpatriotiske idéer, nærmere bestemt indikator 2, som tar for seg overnasjonale institusjoners manglende demokratiske legitimitet. Et sitat til fra samme tale viser at denne idéen er tydelig til stede: «If we cannot show that decision-making can flow back to national parliaments then the system will become democratically unsustainable» (Hague 2012).

I januar 2013 holdt statsminister David Cameron talen hvor han lovet å holde folkeavstemning dersom de konservative skulle vinne valget i 2015. Talen fikk mye oppmerksomhet da den ble holdt, og den kan sees på som kanskje den viktigste talen i nyere tid når det gjelder forholdet mellom Storbritannia og EU. Etter en innledning hvor Cameron berømmer EU for å ha bidratt til langvarig fred på kontinentet, går han over til å peke på tre store utfordringer for EU. Den første utfordringen er at krisen i eurosonen fører til store forandringer i Europa. Den andre utfordringen går ut på at Europas konkurransedyktighet overfor resten av verden er i krise. Den tredje

utfordringen dreier seg om et voksende gap mellom EU og organisasjonens innbyggere (Cameron 2013). Vi skal nå se nærmere på hvilke EU-kritiske idéer som kommer til syne når han utdyper disse tre problemene.

Vi begynner med å se på utfordringene som følger med krisen i eurosonen, og hvilke idéer som kan finnes omkring denne. Cameron påpekte som vi har sett tidligere i oppgaven, at alle landene i EU blir påvirket av krisen i eurosonen.

Britain is not in the singel currency, and we're not going to be. But we all need the Eurozone to have the right governance and structures to secure a successful currency for the long term. And those of us outside the Eurozone also need certain safeguards to ensure, for example, that our access to the Single Market is not in any way comprimised (Cameron 2013).

Statsministeren viser med denne uttalelsen at det er i alles interesse at eurosonen utbedrer sine strukturer for å sikre valutaens fremtid. Men han påpeker også, som han har gjort før, at de skrittene eurosonelandene tar for å komme ut av krisen, ikke må gå ut over landene utenfor. Også i denne talen viser det seg at de konservative når de uttaler seg om krisen i eurosonen, er påpasselige med å si at de skritt man må ta for å løse krisen, ikke må gå på bekostning av britenes tilgang til det indre marked. Som tidligere kan denne idéen knyttes til indikator 4 av den økonomiske idealtypen. Når løsningen på krisen kan vise seg å innebære ytterligere integrasjon mellom eurosonelandene, frykter de konservative at den skal legge begrensninger på Storbritannias frihandel i form av det indre marked.

Manglende konkurransedyktighet overfor de nye økonomiene i sør og øst er den andre utfordringen Cameron mener EU står overfor. Han sier videre at det at Europa risikerer å stå svakere økonomisk i tiårene som kommer, i høy grad er selvforskyldt: «Complex rules restricting our labour markets are not some naturally occuring phenomenon. Just as excessive regulation is not some external plague that's been visited on our business» (Cameron 2013). Den første delen av sitatet går på overnasjonal styring av arbeidsmarkedet. De konservative mener som vi tidligere har sett, at arbeidsmarkedet bør reguleres på nasjonalt nivå. Indikator 1 av den nasjonalpatriotiske idealtypen kan knyttes til dette. Andre del av sitatet går på

overreguleringen fra EU, noe vi har sett en rekke argumenter mot tidligere. Slike argumenter kan knyttes til indikator 3 av den økonomiske idealtypen.

Den tredje utfordringen Cameron tar opp i sin tale, er den stadig økende avstanden mellom EU og befolkningen. Dette er en kritikk av EU som tidligere ofte er blitt knyttet til demokratisk legitimitet og andre idéer vi forbinder med den nasjonalpatriotiske idealtypen. Vi ser at dette også er tilfellet her:

There is a growing frustration that the EU is seen as something that is done to people rather than acting on their behalf. And this is being intensified by the very solutions required to resolve the economic problems. People are increasingly frustrated that decisions taken further and further away from them mean their living standards are slashed through forced austerity or their taxes are used to bail out governments on the other side of the continent (Cameron 2013).

At folk er frustrert over at avgjørelser tas lenger og lenger borte fra dem, kan knyttes til både indikator 2 og 3 av den nasjonalpatriotiske idealtypen avhengig av hvordan det vinkles. Det finnes imidlertid også andre aspekter i dette sitatet. Cameron hevder at opplevelsen av at EU er noe som blir påført befolkningen, blir intensivert av tiltakene som skal til for å løse den økonomiske krisen. Han sier at tvungne innstramninger og redningspakker til andre land har senket levestandarden til befolkningen. Befolkningen er altså ikke bare misfornøyd med at avgjørelsene tas utenfor deres kontroll, men er også misfornøyd med at blir rammet av de økonomiske avgjørelsene som blir fattet for å løse krisen. Det siste poenget kan tolkes dithen at befolkningen føler at tiltakene som iverksettes for å løse krisen, koster mer enn medlemskap i EU er verdt. Dette kan man knytte til indikator 1 av den økonomiske idealtypen, men det er ikke helt uproblematisk. Problemet med sitatet over er at det tar for seg hva som er befolkningens bekymringer når det gjelder EU, mens eksemplene vi har sett tidligere, tar for seg forholdet mellom en stat og en overnasjonal institusjon. Jeg vil allikevel hevde at poenget er relevant, da det kan hevdes at det er de samme grunnleggende idéene som ligger bak kritikken eller misnøyen, uavhengig av om det er forholdet mellom befolkningen og EU eller forholdet mellom en stat og EU som tas opp.

Videre i talen legger Cameron frem sin visjon for det EU han ønsker for det 21. århundret. I visjonen trekker Cameron frem en rekke tilfeller av både nasjonalpatriotisk og økonomisk EU-kritikk. De samme argumentene vi har sett gjennom hele analysen, gjentar seg. Kritikkk av overregulering, av EUs budsjett, av mangelen på demokratisk legitimitet og av for mye overnasjonal styring har vi sett mye av, og den er også er til stede i denne talen (Cameron 2013). Et argument som vi har sett kun i de nyere talene, går ut på utviklingen i eurosonen. Det er den samme grunnleggende idéen som kommer frem hver gang det er snakk om eurosonens fremtid. De konservative legger stor vekt på at medlemmene av eurosonen må få løse sine problemer, men at det må skje uten at det går ut over de landene som står utenfor. Så også i denne talen. Cameron uttaler følgende:

Our participation in the single market, and our ability to help set its rules is the principle reason for our membership of the EU. So it is a vital interest for us to protect the integrity and fairness of the single market for all its members. And that is why Britain has been so concerned to promote and defend the single market as the Eurozone crisis rewrites the rules on fiscal coordination and banking union (Cameron 2013).

Som vi også har sett tidligere, kan argumentet om at krisen ikke må få negative konsekvenser for britenes medbestemmelsesrett og tilgang til det indre marked, knyttes til indikator 4 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. Årsaken er at økt integrering i dette tilfellet kan hevdes å være en trussel mot den markedsliberalistiske britiske økonomiske modellen. Grunnen til at jeg gjentar det her, er at jeg vil vise at idéen som ligger bak dette argumentet, ikke er et engangstilfelle, og at den er til stede i den kanskje viktigste talen om dette temaet i nyere tid.

Etter å ha lagt frem det han mener er EUs største utfordringer, samt sin visjon for fremtiden går Cameron over til å snakke om folkeavstemningen. Han hevder for det første at det ville være uklokt å avholde en folkeavstemning før man vet hva som skjer med EU etter at krisen i eurosonen er over (Cameron 2013). Som nevnt i delen hvor 2014-programmet ble analysert, er en folkeavstemning i seg selv vanskelig å knytte til

idealtypene. Det er først når argumentene for at man skal holde folkeavstemning presenteres, at det lar seg gjøre. Som i 2014-programmet peker Cameron på at demokratisk legitimitet er årsaken til at de konservative ønsker å avholde folkeavstemning, noe som kan knyttes til indikator 2 av den nasjonalpatriotiske idealtypen.

Andre politikere som er sentrale i det konservative partiet, spesielt i forholdet til EU, peker på de samme problemene ved EU som David Cameron har gjort i sine taler.

William Hague uttalte i sin tale på partikonferansen i 2013 følgende:

Cosmetic change is not enough; we want real change to how the EU works; and end to never-ending centralization, a Europa that understands the global race we're all in, a Europe which isn't about ever more rules, regulations and interference from Brussels but let powers go back to parliament and to voters (Hague 2013).

Dette sitatet oppsummerer flere av de EU-kritiske argumentene vi har sett gjennom de siste tiåret. Kritikk av overregulering kombinert med en vektlegging av at makten bør føres tilbake til parlamentet, er kjente kritiske argumenter som kan knyttes til de samme indikatorene som i andre, lignende tilfeller tidligere i analysen. Et annet argument som har gått mye igjen, men som er blitt sterkere de siste årene, er det som er blitt kalt det demokratiske underskuddet. Europaminister David Lidington mener at EU ikke bare er i en økonomiske krise, men også en demokratisk krise (Lidington 2013). Han hevder, som Cameron gjorde før ham, at befolkningen føler at EU er noe som blir gjort mot dem, istedenfor noe som blir gjort av og for dem, og at en folkeavstemning derfor er den riktige veien å gå for å bøte på dette underskuddet. Lidington peker også på at Cameron ønsker en EU-reform som gjør at EU anerkjenner at de nasjonale parlamentene er den virkelige kilden til demokratisk legitimitet (ibid.). Dette kan knyttes til både indikator 2 og 3 av den nasjonalpatriotiske idealtypen. Det demokratiske underskuddet, som Lidington kaller det, spiller både på at EU som overnasjonal institusjon har et demokratisk underskudd fordi befolkningen ikke kan stille organisasjonen til ansvar, og på at de nasjonale parlamentene er den virkelige kilden til demokratisk legitimitet. De to indikatorene har en viss sammenheng

ettersom indikator 2 påpeker den demokratiske svakheten ved EU-systemet, mens indikator 3 er et uttrykk for hvor de konservative mener den legitime makten ligger.

I de senere årene har vi sett at de EU-kritiske argumentene som ble brukt av det konservative partiet før den økonomiske krisen, fremdeles blir brukt. I tillegg er noen idéer blitt mer fremtredende de senere årene, deriblant spesielt idéer rundt demokratisk legitimitet. Dessuten har ordskiftet rundt krisen i eurosonen vist en frykt for at økt integrering potensielt kan bli en trussel mot den økonomiske modellen som de konservative står for. I neste kapittel vil funnene gjort i dette kapittelet bli diskutert nærmere.

5.0 Drøfting av funnene

I dette kapittelet er målet å samle trådene, løfte frem funnene som ble gjort i forrige kapittel, og sette dem opp mot problemstillingen. I tillegg kommer det noen betraktninger om konteksten funnene er gjort i og hva funnene betyr.

Problemstillingen lyder: *I hvilken grad har kritikken av EU i det britiske konservative partiet endret seg fra å være nasjonalpatriotisk motivert til å være økonomisk motivert etter den økonomiske krisen?*

5.1 Kontekst

Før funnene fra forrige kapittel oppsummeres, kan det være nyttig å spørre hvorfor man finner det man finner. Når man skal forstå og analysere politiske idéer, er det viktig å ta for seg konteksten idéene befinner seg i (Beckman 2005:15). Det er god grunn til å anta at det konservative partiets idéer om Storbritannias forhold til EU forandrer seg med konteksten. Målet med denne oppgaven er jo nettopp å undersøke i hvilken grad endret kontekst i form av en økonomisk krise har endret EU-skepsisen til de konservative. Poenget er at det er god grunn til å forvente at idéer vil ha ulik viktighet i ulike kontekster, og at man også i denne oppgaven vil finne at idéenes evne til å forklare politisk handling endrer seg med konteksten. I årene før finanskrisen var EUs foreslåtte konstitusjon det mest sentrale temaet i forholdet mellom Storbritannia og EU. Den foreslåtte konstitusjonen innebar økt sentralisering og flere overnasjonale trekk i form av mer makt til EUs institusjoner, så det er grunn til å tro at nasjonalpatriotiske idéer i den konteksten er mer dominerende enn økonomiske. Videre kan man også forvente at økonomiske idéer blir mer fremtredende etter som den økonomiske krisen tiltar i styrke. Årsaken er at en krise gjør at oppmerksomheten rettes mot økonomiske faktorer, for eksempel pengebruken i EU og overregulering av britisk næringsliv.

5.2 Oppsummering av funnene

I kapittel fire så vi en kartlegging av de ulike idéenes forekomst og viktighet i valgprogrammer og taler. Kapittelet begynte med å etablere at de nasjonalpatriotiske idéene bedre kunne forklare de konservatives EU-skepsis enn de økonomiske i årene forut for den økonomiske krisen. Begge typene skepsis var til stede i disse årene, men den nasjonalpatriotiske var både hyppigst og viktigst. Dette ble sett i sammenheng med EUs foreslåtte konstitusjon, og senere Lisboa-traktaten. Man finner også i faglitteraturen støtte for at nasjonalpatriotiske idéer, historisk sett, har vært den viktigste forklaringen på de konservatives EU-skepsis. Ifølge Hayton har de konservative alltid vurdert forholdet til EU basert på synet på den britiske stat og nasjon, og spesielt har suvereniteten til parlamentet vært viktig (2012:62).

Finanskrisen brøt ut i USA i 2008 og spredte seg deretter til resten av verden. I årene som fulgte, ble de økonomiske idéene både hyppigere og mer vektlagt i de konservatives taler og valgprogrammer. Gjennom å telle antall argumenter i valgprogrammene kunne vi sammenligne forekomsten av de forskjellige indikatorene. Ved 2009-valget så vi en solid økning av økonomiske idéer sammenlignet med valget i 2004. Tiltakene de konservative foreslo for å komme ut av krisen, bar med seg kritikk av EUs budsjett og reguleringsregime. I tillegg kom det frem en frykt for at krisen og tiltakene som måtte til for å løse den, skulle gå ut over den britiske økonomiske modellen. De konservative mente at måten å komme seg ut av krisen på var å utdype og utvide det indre marked, men fryktet at krisen skulle bli et påskudd for EU og andre medlemsland til å innføre proteksjonisme og økt regulering av britisk næringsliv. Det var altså en økning i økonomisk EU-skepsis fra 2004 til 2009. Imidlertid er det ikke presist å hevde at det gikk på bekostning av den nasjonalpatriotiske. Det er mer korrekt å si at de økonomiske idéene, etter finanskrisens utbrudd, hadde noe tilnærmet den samme evnen til å forklare konservativ EU-skepsis som de nasjonalpatriotiske, da de konservative fortsatte å kritisere EU for manglende demokratisk legitimitet og for mye overnasjonal kontroll.

I perioden fra 2009 frem til i dag har vi sett at begge idealtypene fortsatt forekommer i taler og programmer. Mens kritikk av overnasjonalitet, overregulering og EUs budsjett har vært gjennomgående gjennom hele perioden, er spesielt to idéer blitt mer fremtredende de siste par årene. For det første er idéer som kan knyttes til frykten for at utviklingen i EU, og spesielt i eurosonen, skal gå ut over den britiske økonomien, blitt viktigere. Dette gjenspeiles i større grad i talene enn i valgprogrammene. Frykten for at økt integrering skal gå på bekostning av den britiske økonomien, knyttes til indikator 4 av den økonomiske idealtypen. I tillegg har vi sett et økt vektlegging av demokratisk legitimitet, noe som understrekes av løftet om folkeavstemning. Kritikk av et demokratisk underskudd kan vekselvis knyttes til indikator 2 og 3 av den nasjonalpatriotiske idealtypen.

Svaret på spørsmålet i problemstillingen er at den økonomiske argumentasjonen ikke har erstattet den nasjonalpatriotiske, men supplert den. Nasjonalpatriotiske idéer står fremdeles sentralt når man skal forklare konservativ EU-skepsis. Økonomisk EU-kritikk er imidlertid blitt viktigere som en forklaring på de konservatives forhold til EU enn det som var tilfellet før krisen begynte. Jeg vil også hevde at denne utviklingen kan knyttes til den økonomiske krisen. Det er to grunner til det: For det første ble kritikk av overregulering og EUs budsjett mer vektlagt, og i tillegg forekom denne typen argumentasjon hyppigere etter at krisen var begynt. For det andre ser vi at den utviklingen som har kommet i kjølvannet av krisen, har ført med seg en frykt for at den økonomiske modellen de konservative står for skal legges under press av økt reguleringsiver innad i EU.

Vi ser altså at økonomisk argumentasjon har fått økende betydning for konservativ EU-skepsis, men uten at den nasjonalpatriotiske har litt redusert i omfang. At den samlede konservative EU-skepsisen både er sterkere og bredere fundert enn før krisen, er det i tråd med hva forskning ellers har vist om utviklingen i partiet. Lynch og Whitaker (2013:319-321) viser med utgangspunkt i parlamentsvoteringer at den generelle EU-skepsisen i partiet har økt, og at andelen EU-skeptikere i partiet har blitt stadig større. Da de økonomiske nedgangstidene kom, lå omstendighetene til rette for

at EU-skepsisen i partiet ble utvidet til å inkludere økonomiske idéer i tillegg til de nasjonalpatriotiske. Det er mulig å tenke seg at økningen i økonomiske idéer kan forklares med en kombinasjon av en økonomisk krise og at partiet samlet sett har blitt mer bevisstgjort kritiske på systemtrekk ved EU, og at det derfor er rom for at skepsisen kommer til uttrykk på flere måter.

Vi har sett at det har vært en endring i konservativ EU-skepsis, hvor økonomiske idéer er blitt viktigere. Og vi har sett at det er grunnlag for å hevde at denne endringen til dels er et resultat av den økonomiske krisen. Men det er ikke grunnlag for å hevde at den kritiske argumentasjonen i det konservative partiet har gått fra å være nasjonalpatriotisk til å bli økonomisk. EU-kritikk i form av suverenitet og legitimitet er fremdeles altfor sentral til å hevde at det har gått fra den ene typen til den andre. Videre kan det kan hevdes at den økonomiske idealtypens viktighet for konservativ EU-skepsis er konjunkturavhengig. Økonomiske spørsmål bringes på agendaen når EU er i disharmoni med den britiske økonomiske modellen, slik tilfellet har vært under og etter krisen i eurosone. Den økonomiske idealtypen blir aktualisert under disse forholdene, og da iverksettes ideene knyttet til den - rett og slett fordi det er åpenbart at de er relevante.

5.3 Samspill mellom idealtypene

Det er viktig å huske at idealtyper er tankekonstruksjoner som forenkler virkeligheten (Bergström og Boréus 2005:159). Idealtypene er et nyttig verktøy for å kartlegge idéene i analysen. Utfordringen ved å bruke en slik tankekonstruksjon er at man risikerer å se alt i lys av de to idealtypene, og dermed miste samspillet mellom dem. En uttalelse fra finansminister George Osborne fra i år er interessant i denne sammenhengen:

In Britain it has always felt like there have been two debates about the EU. One debate is about sovereignty, democracy and accountability. A second debate is about economics. But there aren't two debates. There is one debate. Getting the economics right is not sufficient to persuade people of the merits of the EU. Other constitutional change is needed. But getting the economy right is absolutely

necessary. It was after all sold to us as a European Economic Community. Without economic success the EU will not be regarded as democratically legitimate (Osborne 2014).

I dette sitatet viser Osborne at det er en vanlig oppfatning at det er to debatter om EU i Storbritannia, én som går ut på det jeg har kalt den nasjonalpatriotiske idealtypen, og én som går ut på økonomi. Osborne mener at de henger sammen og i virkeligheten er bare én debatt. Han illustrerer denne sammenhengen ved å vise at EU må ha økonomisk suksess for å oppnå demokratisk legitimitet. Poenget med å inkludere dette sitatet er å vise at det kan være sammenheng mellom idealtypene selv om man i analysen har konstruert et skille. Videre poengterer Osborne at selv om EU skulle klare å løse sine økonomiske problemer, vil det bli nødvendig med en konstitusjonell reform. Han understreker viktigheten av nasjonalpatriotiske idéer. Sitatet over kan tolkes dithen at Osborne mener at det er kun én debatt om EU, og at selv om det økonomiske i denne debatten er viktig, er det ønsket om konstitusjonell reform det som virkelig er det sentrale i forholdet mellom Storbritannia og EU.

Fra dette kan vi trekke den konklusjon at selv om økonomiske idéer er blitt viktigere når man skal forklare konservativ EU-skepsis, er debatten rundt nasjonalpatriotiske temaer som suverenitet og demokratisk legitimitet fortsatt like viktig som tidligere. Det er dermed ikke grunnlag for å hevde at de konservative har gått fra nasjonalpatriotisk til økonomisk EU-skepsis. Det er derimot grunnlag for å hevde at selv om nasjonalpatriotiske idéer fremdeles er de viktigste for å forklare konservativ EU-skepsis, er økonomiske idéer blitt mer fremtredende. Man kan tolke sitatet fra Osborne slik at den nasjonalpatriotiske kritikken av EU gjelder uansett, men at de får følge av økonomisk kritikk når konteksten tilsier det.

5.4 Implikasjoner av funnene

Det er naturlig å spørre seg hva slags implikasjoner funnene i denne oppgaven har for partiets samlede profil. Funnene viser et økt fokus på at EU må effektiviseres og i

større grad bidra til lønnsomhet for Storbritannia og britisk næringsliv. De konservative har lenge vært en forkjemper for global frihandel, og har de siste tretti årene frontet markedsliberalisme i møte med EU (Geddes 2004: 6). Denne typen tankegang har blitt viktigere for de konservative siden den økonomiske nedgangstiden startet. De konservative har promotert markedsliberale tiltak som for eksempel ønsket om å styrke og utvide det indre marked ytterligere, samt åpne for mer handel med andre regioner (The Conservative Manifesto 2014: 8-11). I tillegg har vi gjennom oppgaven sett gjentatte eksempler på at de i økende grad vil stramme inn på EUs regulering og pengebruk. Et annet eksempel på dette er at de konservative opplever at landene i eurosonen potensielt kan true markedsliberalismens grunnprinsipper i sin streben for å komme seg ut av krisen. Det kan hevdes at det konservative partiet gjennom de økonomiske nedgangstidene har fått en sterkere markedsliberal betoning i sitt forhold til EU. De nasjonalpatriotiske idéene ligger der fremdeles, mens de markedsliberale idéene, som har vært i partiet lenge, har kommet sterkere til synet de siste fem årene. Det er kan hevdes at krisen har bidratt til å fremheve de markedsliberale trekkene til partiet, og at partiets samlede profil i større grad er preget av økonomi.

I denne oppgaven har vi sett hvordan EU-skepsisen i det konservative partiet har utviklet seg. Det kan være interessant å se hvordan funnene gjort i kapittel 4 ser ut i lys av EU-skepsis i Storbritannia generelt og den bredere debatten om EU-skepsis. Analyser av britisk EU-skepsis har ofte rettet søkelyset mot britisk annerledeshet i den politiske kulturen som en nøkkelfaktor for å forklare hvorfor motstanden mot EU er sterkere blant britene enn blant deres europeiske naboer (Milner 2000:9). Annerledesheten går blant annet ut på en politisk tradisjon som ikke inkluderer maktdeling i samme grad som ellers i Europa (Spiering 2004:137–138). En svak tradisjon for maktdeling kommer også til uttrykk gjennom en sterk tilknytning til suvereniteten til det nasjonale parlamentet (George 2000:18). I denne analysen ble det vist at nasjonalpatriotiske idéer fremdeles er sentrale for konservativ EU-skepsis. Dette stemmer overens med den britiske annerledesheten som har preget den generelle debatten rundt britisk EU-skepsis. Altså ser vi et samsvar mellom funnene i

konservativ EU-skepsis og de grunnleggende trekkene ved den britiske debatten mer generelt.

I tillegg til suverenitetsproblematikken har den kritiske debatten rundt EU i Storbritannia vært preget av forskjellen mellom den økonomiske politikken britene ønsker, og den politikken andre medlemsland har fremmet (Geddes 2004:183). Et av de viktigste funnene i denne oppgaven var at økonomisk EU-skepsis er blitt viktigere som forklaring på forholdet mellom EU og de konservative. I analysen kom det frem at frykten for at den britiske økonomiske modellen er truet av overregulering og utviklingen i eurosonen, i de senere år er blitt en viktigere del av den konservative EU-skepsisen. Dette gjelder ikke bare skepsisen i det konservative partiet; det er dominerende i de senere års ordskifte om britenes forhold til EU mer generelt (Bratberg 2013:140–141). Samlet sett ser vi at det er samsvar mellom funnene i analysen og litteraturen om britisk EU-skepsis generelt. Det som er nytt i denne oppgaven er at vi har sett at EU-skeptiske idéer i ledelsen av det konservative partiet har endret seg som et resultat av en økonomisk krise.

I den generelle debatten om EU-skepsis har Taggart og Szczerbiaks typologi med hard og myk EU-skepsis vært et viktig bidrag. Hvorvidt det konservative partiet hører hjemme i den ene eller den andre kategorien, er ikke noe som er blitt vektlagt i spesielt høy grad i denne oppgaven, ettersom søkelyset har vært rettet mot partiledelsen. Det finnes fremdeles spenninger innad i partiet når det gjelder Europa, men både Taggart og Szczerbiak (2008:12) og Lynch og Whitaker (2013:317) klassifiserer partiet som helhet som mykt EU-skeptisk. Det er ikke noe nytt at et britisk parti strider om EU. EU-motstand i Storbritannia har gjennom historien vært preget av at de britiske partiene ikke har hatt et enhetlig og stabilt standpunkt til den europeiske integrasjonsprosessen (Baker m. fl. 2008:94).

Hvis man sammenligner den britiske EU-skepsisen med EU-skepsisen i andre land i Europa, så ser man at den britiske skepsisen har vært og er preget av en sterk kulturell og strukturell motstand mot EU. Dette har britene til felles med de nordiske landene

(Milner 2000:8). Hvis man sammenligner den britiske skepsisen med den norske, så ser man at nordmennene deler britenes ønske om nasjonal suverenitet, men skiller seg fra dem i den økonomiske kritikken. Mens britene kritiserer EU for overregulering og oppfatter sin økonomiske modell som truet, er norsk skepsis basert på en motstand mot de markedsliberalistiske kreftene som britene vil ha mer av (Bratberg 2013:140). Funnene i denne analysen viser at de markedsliberale trekkene ved det konservative partiet er blitt sterkere, samtidig de har beholdt den kulturelle og strukturelle motstanden som har kjennetegnet den britiske EU-skepsisen. Kanskje gjør det den britiske EU-skepsisen enda mer særpreget: i alle fall er det vanskelig å forene de konservatives topilar-strategi med nasjonalpatriotisme og markedsliberalisme med den EU-skepsis som er gjennomgående i andre medlemsland og synliggjort i opptakten til Europaparlamentsvalget i 2014.

5.5 Idéers forklaringskraft

Etter å ha sett funnene oppsummert og videre konsultert faglitteraturen på området kan det være nyttig med et kritisk blikk på hva funnene i idéanalysen kan fortelle oss. Et aspekt som bør vurderes i en slik oppgave, er i hvilken grad det er mulig å spore idéer empirisk, og hva det man eventuelt finner, kan forklare. Hvordan måler man for eksempel viktigheten av idéer? Som nevnt tidligere kommer dette ofte an på forskerens egen tolkning. Jeg har forsøkt å bøte på dette ved å telle opp argumentene i valgprogrammene, slik at man kan supplere tolkningen med noe som lar seg kvantifisere. Den viktigheten de to typene av idéer ble tolket til å ha samsvarte med funnene gjort i toldelen. Det må i denne sammenheng legges til at det er ikke automatisk er samsvar mellom en idé's frekvens og dens viktighet, men det at funnene samsvarer gjør at man med større sikkerhet kan si at økonomiske idéer har blitt viktigere.

Et annet problem med en idéanalyse er hvordan man skal tolke de idéene man finner. I hvilken grad er det for eksempel mulig å skille mellom idéer som noe som faktisk

utløser handling, for eksempel EU-kritikk, og idéer brukt som et instrument for å fremme noe man allerede mener? Dersom en politiker i det konservative partiet for eksempel er av den oppfatning at den britiske økonomiske modellen er truet, og derfor er EU-skeptiker, så er det forskjellig fra en som er grunnleggende EU-skeptisk, og som bruker det EU-kritiske argumentet som til enhver tid passer best. I metodekapittelet ble denne problematikken kort diskutert. Der ble det poengtert at det i idéanalyse antas at de idéene som ble funnet i taler og valgprogrammer er idéer som den politiske ledelsen i partiet stiller seg bak og som utløser politisk handling. Når det er sagt, så kan det tenkes at den ene idealtypen av EU-skepsis i større grad enn den andre åpner for å bli anvendt på en instrumentell måte. Den nasjonalpatriotiske EU-skepsisen har vært sterk og kontinuerlig og det er av den grunn til å anta at disse idéene er noe ledelsen i det konservative partiet reelt sett står for. De økonomiske idéene svinger mer med de økonomiske konjunkturer, og det åpner i større grad for at de brukes instrumentelt. Dette fordi politiske partier i en økonomisk lavkonjunktur kan la seg friste til å søke økt velgeroppslutning ved å for eksempel argumentere for økonomisk effektivisering i EU, eller mindre regulering av næringslivet.

Det er naturligvis vanskelig eller umulig å vite med sikkerhet om en idé brukes fordi det er noe man reelt mener, eller om den brukes instrumentelt. I en idéanalyse antar at man at det er førstnevnte. Men dersom jeg skulle driste meg til å mene noe om dette mener jeg den økonomiske åpner for instrumentell bruk i større grad enn den nasjonalpatriotiske gjør.

6.0 Konklusjon

Målet i denne oppgaven har vært å se om EU-skepsisen i det konservative partiet har gått fra en nasjonalpatriotisk til en økonomisk skepsis etter den økonomiske krisen. Problemstillingen lyder: *I hvilken grad har kritikken av EU i det britiske konservative partiet endret seg fra å være nasjonalpatriotisk motivert til å være økonomisk motivert etter den økonomiske krisen startet i 2008??* Fremgangsmåten for å besvare problemstillingen har vært å konstruere idealtyper av nasjonalpatriotisk og økonomisk EU-skepsis, basert på partiets historiske forhold til EU. Den nasjonalpatriotiske idealtypen er basert på ideer rundt suverenitet, demokratisk legitimitet og ansvarliggjøring. Mens den økonomiske er tuftet på frimarkedsliberalismen som har dominert de konservatives syn på økonomi de siste tiårene. Idealtypene ble i analysen satt opp mot det empiriske materialet bestående av taler og valgprogrammer fra årene rundt krisen, og analysert ved hjelp av idéanalyse og opptelling av ideer.

Forventningene til funnene var at den økonomiske krisen ville ha en innvirkning på konservativ EU-skepsis i form et større fokus på økonomisk effektivitet og at den senere utvikling i EU kunne oppfattes som en trussel mot den britiske økonomiske modellen. Til tross for at det var forventet å finne en økning i økonomiske ideer, så var det mye som tydet på at nasjonalpatriotiske ideer, som hadde dominert de konservatives forhold til EU, fortsatt ville være relevante. Dette fordi spørsmål rundt suverenitet og legitimitet i forholdet mellom Storbritannia og EU fremdeles var uløst. Selv om jeg forventet å finne at begge idealtypene hadde en form for relevans for å forklare konservativ EU-skepsis, ville det være interessant å se hvordan en krise av den størrelsen Europa har vært gjennom former og forandrer de bærende EU-skeptiske ideene i et politisk parti.

Hovedfunnet i denne oppgaven er at konservativ EU-skepsis ikke har gått fra å være nasjonalpatriotisk motivert til å være økonomisk motivert. Den økonomiske EU-skepsisen har imidlertid blitt viktigere for å forklare konservativ EU-skepsis etter krisen begynte, og har i større grad enn tidligere blitt et supplement til den

nasjonalpatriotiske EU-skepsisen. Dette ble undersøkt både med hjelp av tolkningsbasert idéanalyse, og ved å telle forekomsten av argumenter som kan knyttes til idealtypene i valgprogrammene. Begge analysemetodene viste at økonomiske idéer har fått økt viktighet etter 2008, mens de nasjonalpatriotiske har vært stabilt viktig i hele perioden. Det at begge metodene viser samme utvikling, styrker denne slutningen.

Implikasjonene funnene i oppgaven har som vi har sett vært at partiets samlede profil har fått et sterkere preg av markedsliberal økonomi i årene etter finanskrisen. Vi har også sett at funnene har stemt overens med tonen i den bredere debatten om britenes forhold til EU. Når det er sagt så er ikke generaliseringsmulighetene til debatten *utenfor* Storbritannia videre gode. Det lar seg vanskelig gjøre å generalisere funnene til å gjelde i andre europeiske land. Årsaken til dette er at britenes spesielle historie, geografi og nasjonale identitet har formet EU-skepsisen i så stor grad at den vanskelig lar seg overføre til andre land. At den økonomiske idealtypen styrkes, synes for eksempel å øke disharmonien i den britiske debatten vis-à-vis de skandinaviske landene, hvor europeisk integrasjon i større grad blir sett på som nedbygging av velferd og deregulering av arbeidsmarkeder. Videre synes den nasjonalpatriotiske idealtypen altså å ha en særegen form i Storbritannia som gjør den lite sammenlignbar med EU-skepsisen som gjerne knyttes til partier lenger ute på den europeiske høyresiden. Det er med disse særtrekkene ved Storbritannia i mente at oppgaven ikke er satt opp som en casestudie.

Hva er veien videre for forholdet mellom de konservative og EU? Det er lite som tyder på at konservativ EU-kritikk knyttet til suverenitet og demokratisk legitimitet vil avta i styrke før disse temaene for alvor blir avklart. Med en folkeavstemning planlagt for 2017 kan den britiske befolkningen igjen få sin mulighet til å stemme over medlemskap i en union som er veldig annerledes enn den de stemte over i 1975. Men det er en lang vei frem til folkeavstemningen. Både valget i 2015 og potensielle forhandlinger med EU om medlemskap på nye vilkår må gå de konservatives vei dersom folkeavstemningen skal bli en realitet (Bratberg 2013: 144). Skulle det til tross

for disse utfordringene bli folkeavstemning i 2017, vil problematikken knyttet til demokratisk legitimitet kunne bli løst. Men det virkelig kritiske punktet er hvor makten skal ligge i fremtiden. Spørsmålet om maktfordelingen mellom nasjonalt og overnasjonalt nivå vil utvilsomt bli en viktig faktor i potensielle forhandlinger om en ny form for medlemskap. Vil de andre medlemslandene gå med på at britene får medlemskap på sine vilkår i en tid hvor landene i eurosone må integreres ytterligere for å komme seg ut av krisen? Dette vil tiden vil vise, men dersom britene blir i unionen vil det bli meget vanskelig å finne en løsning på maktfordelingen mellom nasjonalt og overnasjonalt nivå som både britene og de andre medlemslandene aksepterer.

Det at den økonomiske idealtypen kan hevdes å være konjunkturavhengig er noe som kan være interessant å studere videre. Har det samme vært tilfellet i økonomiske nedgangstider tidligere? Vil en ny økonomisk krise i fremtiden sørge for en enda sterkere økonomisk EU-skepsis? Og hva skjer med den økonomiske EU-skepsisen i partiet dersom spørsmålene knyttet til suverenitet og legitimitet løses? Dette er bare noen av eksemplene på forholdet mellom det konservative partiet og EU som vil være interessant å forske videre på.

Litteraturliste

- Allen, David (2005). "The United Kingdom: A *Europeanized* Government in a non-Europeanized Polity" i Simon Bulmer og Christian Lequesne (red.). *The Member States of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Arestis, Philip og Malcolm Sawyer (2012). "Can the Euro Survive After the European Crisis?" i Philip Arestis og Malcolm Sawyer (red.). *The Euro Crisis*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Baker, David og David Seawright red. (1998). *Britain for and Against Europe: British Politics and the Question of European Integration*. Oxford: Clarendon Press.
- Baker, David, Andrew Gamble, Nick Randall og David Seawright (2008). "Euroscepticism in the British Party System: A Source of Facination, Perplexity, and Sometimes Frustration" i Aleks Szczerbiak og Paul Taggart (red.). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1, Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press.
- Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys. Det kritiske studiet av politiske texter och idéer*. Stockholm: Santérus forlag.
- Berend, Ivan T. (2013). *European Crisis. Bolt from the Blue?*. New York: Routledge.
- Bergström, Göran og Kristina Boréus red. (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Andre opplag. Lund: Studentlitteratur.

- Bratberg, Øivind (2011). "Ideas, Tradition and Norm Entrepreneurs: Retracing Guiding Principles of Foreign Policy in Blair and Chirac's Speeches on Iraq." *Review of International Studies*. Volume 37. Issue 1. pp. 327-348.
- Bratberg, Øivind (2013). *Skyggebilder av Storbritannia. Tradisjoner i en krisetid*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bratberg, Øivind (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm. Oslo.
- Gamble, Andrew (1988). *The Free Economy and the Strong State. The Politics of Thatcherism*. Hampshire: Macmillan Education LTD.
- Gamble, Andrew (1998). "The European Issue in British Politics" i David Baker og David Seawright (red.). *Britain for and Against Europe. British Politics and the Question of European Integration*. Oxford: Clarendon Press.
- Gamble, Andrew (2003). *Between Europe and America. The Future of British Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Geddes, Andrew (2005). "Europe" i Kevin Hickson (red.). *The Political Thought of the Conservative Party since 1945*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Geddes, Andrew (2004). *The European Union and British Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- George, Stephen (2000). "Britain: Anatomy of a Eurosceptic State". *Journal of European Integration*, Volume 22. Issue 1, pp. 15–33.
- Gerring, John (2007). *Case Study Research. Principles and Practises*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hay, Colin (2011). "Ideas and the Construction of Interest" i Daniel Béland og Robert Henry Fox (red.). *Ideas and Politics in Social Science Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Hayton, Richard (2012). *Reconstructing Conservatism? The Conservative Party in Opposition 1997–2010*. Manchester: Manchester University Press.
- Hein, Eckhard, Achim Truger og Till van Treeck (2012). "The European Financial and Economic Crisis: Alternativ Solutions from a (Post) Keynesian Perspective" i Philip Aretsis og Malcolm Sawyer (red.). *The Euro Crisis*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hyman, Richard (2008). "Britain and the European Social Model: Capitalism Against Capitalism?" *The Institute for Employment Studies*. Lest 12.03.14. <http://www.employment-studies.co.uk/pdflibrary/wp19.pdf>
- King, Gary, Robert. O. Keohane & Sidney Verba (1994). *Designing Social Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.
- Lijphart, Arend (1999). *Patterns of Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Ludlam, Steve (1998). "The Cauldron: Conservative Parliamentarians and European Integration" i David Baker og David Seawright (red.). *Britain for and Against Europe. British Politics and the Question of European Integration*. Oxford: Clarendon Press.
- Lund, Thorleif (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.

- Lynch, Philip (2009). "The Conservatives and the European Union: The Lull Before the Storm?" i Simon Lee og Matt Beach (red.). *The Conservatives under David Cameron. Built to last?*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Lynch, Philip og Richard Whitaker (2013). "Where There is Discord, Can They Bring Harmony? Managing Intra-party Dissent on European Integration in the Conservative Party." *The British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 15, pp. 317-339.
- Milner, Susan (2000). "A Healthy Scepticism?" *Journal of European Integration*. Volume 22. Issue 1. pp. 1-13.
- Parsons, Craig (2011). "Ideas, Positions and Supranationality" i Daniel Béland og Robert Henry Fox (red.). *Ideas and Politics in Social Science Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Schofield, Camilla (2012). "A Nation or no Nation?: Enoch Powell and Thatcherism" i Jackson, Ben og Robert Saunders (red.). *Making Thatcher's Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spiering, Menno (2004). "British Euroscepticism". *European Studies*. 20.(1):127-149.
- Szczerbiak, Alex og Paul Taggart red. (2008). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press.
- Sørensen, Catharina (2008). "Love Me, Love Me Not: A Typologi of Public Euroscepticism." Working Paper. Sussex European Institute. Brighton. URL: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-19.pdf&site=266>

Thorsen, Dag Einar og Amund Lie (2007). ”Kva er nyliberalisme?” i Per Kristian Mydske, Dag Harald Claes og Amund Lie (red.). *Nyliberalisme – idéer og politisk virkelighet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Wade, Richard (2013). *Conservative Party Economic Policy. From Heath in Opposition to Cameron in Coalition*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Weight, Richard (2002). *Patriots: National Identity in Britain 1940–2000*. London: Macmillan Publishing Company.

Taler:

Cameron, David (2007). Leader’s speech Blackpool 03.10.2007. Lest 26.03.2014.
URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=152>

Cameron, David (2009). Leader’s speech. Manchester 08.10.2009. Lest 15.04.2014
URL:<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=154>

Cameron, David (2010). Leader’s speech. Birmingham 06.10.2010. Lest 18.04.2014.
URL:<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=214>

Cameron, David (2011). Leader’s speech. Manchester 05.10.2011. Lest 18.04.2014.
URL:<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=313>

Cameron, David (2012a). Leader’s speech. Birmingham 10.10.2012. Lest 17.04.2014.
URL:<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=324>

Cameron, David (2012b). PM at European Council. London 31.01.2012. URL:
<https://www.gov.uk/government/speeches/transcript-pm-at-european-council>

- Cameron, David (2012c). Prime Minister's speech in Brussels. 29.06.2012. Lest 22.04.2014. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-in-brussels>
- Cameron, David (2013). EU speech at Bloomberg. 23.01.2013. Lest 22.04.14. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
- Smith, Iain Duncan (2003). Leader's speech. Blackpool 09.10.2003. Lest 25.03.2014. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=149>
- Hague, William (1999). Leader's speech. Blackpool 07.10.1999. Lest 07.03.14. <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=145>
- Hague, William (2012). Europe at a crossroads: What kind of Europe do we want? 23.10.2012. Lest 22.04.2014. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/europe-at-a-crossroads-what-kind-of-europe-do-we-want>
- Hague, William (2013). Speech at the party conference. 29.09.2013. Lest 25.04.2014. URL: http://www.conservativepartyconference.org.uk/Speeches/2013_William_Hague.aspx
- Howard, Michael (2004). Leader's speech, Bournemouth 05.10.2004. Lest 6.03.2014. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=150>
- Lidington, David (2013). Europe's new balance – necessary EU reforms. 16.05.2013. Lest 25.04.2014. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/europes-new-balance-necessary-eu-reforms>

Osborne, George (2014). Extracts from the Chancellor's speech on Europe.
15.01.2014.Lest:28.04.2014.URL:<https://www.gov.uk/government/speeches/extracts-from-the-chancellors-speech-on-europe>

Thatcher, Margareth (1988). Speech to the College of Europe. 20.09.1988. Brugge.
Lest 11.03.14. URL: <http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3562258/Full-text-of-Margaret-Thatchers-speech-to-the-College-of-Europe-The-Bruges-Speech.html>

Valgprogrammer:

The Conservative European Manifesto (2004). *Putting Britain First. European Elections 10th June 2004*. Lest 23.03.14.URL:
<http://www.conservativeeurope.com/Media/ResourceCategories/66/EuroManifesto2004.pdf>

The Conservative European Election Manifesto (2009). *Vote for Change*. European Elections 4th of June 2009. Lest 23.03.2014. URL:
<http://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/Euro%20Election%202009/euro-manifesto.ashx>

The Conservative Party European Election Manifesto (2014). Lest 10.04.2014. URL:
<http://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/MANIFESTO%202014/Euro%20Manifesto%20English.ashx>